

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΝΟΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΖ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1968 | ΑΡΙΘ. 18

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗ—ΚΕΙΜΕΝΟΝ—ΣΧΟΛΙΑ

β'. Ἀξιολόγησις τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων.

1. Διὰ τὴν ὀρθοτέραν τοποθέτησιν καὶ ἀξιολόγησιν τῶν ἔργων τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων, τόσοσιν τὴν ἱστορικο-φιλολογικὴν, ὅσον καὶ τὴν δογματικὴν θεωροῦμεν σκόπιμον πρὸς τοῖς ἀνωτέρω νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ τίτλος «Ἀποστολικοὶ Πατέρες» ἐδόθη ὑπὸ τῶν πρώτων ἐκδοτῶν τῶν ἔργων των, ἦτοι τοῦ Γάλλου Jean B. Cotelier¹ καὶ L.Th. Ittig². Ὁ ὄρος «ἀποστολικὸς» λαμβάνεται ἐν δογματικῇ ἐννοίᾳ καὶ ὑποδηλοῖ τὸν φορέα τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, ἦτοι τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ὡς παρέλαβε ταύτην ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς Ἀποστόλους³. Ἐν ἱστορικῇ ἐννοίᾳ ὁ ὄρος «Ἀποστολικοὶ Πατέρες» δηλοῖ τοὺς συγγραφεῖς τῆς μετὰ τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους ἐποχῆς, οἵτινες κατὰ τὰ ἄχρι σήμερον δεδομένα τῆς ἐπιστήμης, ἐχρημάτισαν μαθηταὶ ἢ ἀκροαταὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ἄρα οἱ πρῶτοι μετ'

1. 1672 Paris καὶ 1698 Antwerpen, ἕρα βιβλιογρ. κατατέρω.

2. Leipzig 1699.

3. Ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἱγνατίου, Τραλλ. ἐν ἀρχῇ: «Ἀσπάζομαι ἐν τῷ πληρώματι ἐν ἀποστολικῷ χαρακτῆρι» Μαρτύρ. Πολυκάρπου 16, 2: «ὧν εἷς καὶ οὗτος ἐγεγόνει ὁ θαυμασιώτατος Πολύκαρπος, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀποστολικὸς καὶ προφητικὸς γενόμενος ἐπίσκοπός τε τῆς ἐν Σμύρνῃ Καθολικῆς Ἐκκλησίας» Τερτυλλ., Περὶ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ (De carne Christi) 2,3 κ.ά.

αυτοὺς φορεῖς τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, οἵτινες πάντως δὲν συμπεριλαμβάνονται ἐν τῷ Κανόνι τῆς Κ.Δ.¹ Ἀποστολικοὶ Πατέρες ἐπομένως ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω διττὴν ἔννοιαν εἶναι μεμαρτυρημένως ὁ Κλήμης Ρώμης († 100/1)², ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης († 156)³ καὶ ὁ Ἴγνάτιος⁴. Νεωστὶ συναριθμεῖται δικαίως μετὰ τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ ὁ Κοδράτος⁵. Προσθετέα ἐπίσης καὶ τὰ «Λόγια» τῶν πρεσβυτέρων τῆς Μ. Ἀσίας, ὡς ταῦτα μνημονεύει ὁ Εἰρηναῖος. Ἡ νεωτέρα ἔρευνα, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ Εἰρηναίου καὶ τοῦ

1. Πρβλ. J.A. Fischer IX ἐ.

2. Εἰρην., "Ἐλεγχος III, 3,3. Παρατίθεμεν ὀλόκληρον τὸ χωρίον, διότι εἶναι σπουδαιότατον : «Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, Λίμφ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν. Τούτου τοῦ Λίνου Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. Διαδέχεται δὲ αὐτὸν Ἀνέγκλητος, μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακῶς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καὶ συμβεβληκῶς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος, ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείπεντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδραγμένοι. Ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ Κλήμεντος, στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἢ ἐν Ρώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτούς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἦν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει...».

3. Πρβλ. Μαρτύρ. Πολυκάρπου 16, 2. Εἰρην., "Ἐλεγχος III, 3,4 : «Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων καταρτισθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐν τῇ ἐν Σμύρνη ἐκκλησίᾳ, ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ (ἐπὶ πολὺ γὰρ παρέμεινε, καὶ πάνυ γηραλέος ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας ἐξῆλθε τοῦ βίου), ταῦτα διδάξας ἀεὶ ἄ καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνον ἐστὶν ἀληθῆ. Μαρτυροῦσιν τούτοις αἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οἱ μέχρι νῦν διαδεδεγμένοι τὸν Πολύκαρπον».

4. Εὐσεβ., Ἔ. Ἰ. 3,22. Ἱερων., De Vir. ill. 16. Hieron. Chron. CSEG 24, 194, 2.

5. Fischer, σ. 269. ἐ.

ιστορικοῦ Εὐσεβίου¹, ἐμπεριλαμβάνει εἰς τοὺς Α. Π. καὶ τὸν Παπίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ J. B. Cotelier (1672) εἴθισται νὰ συμπεριλαμβάνωνται ἢ τε Ἐπιστολὴ τοῦ Βαρνάβα καὶ ὁ «Ποιμὴν» τοῦ Ἑρμᾶ. Ὑπὸ δὲ τῶν Gebhardt - Harnack - Zahn (1875/7) συμπεριελήφθη καὶ ἡ «Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή»², ὡς καὶ τὰ ἀποσπάσματα τῶν «πρεσβυτέρων» καὶ ἀπὸ τοῦ 1901 διὰ τοῦ Funk ἢ ὑπὸ Φιλοθέου Βρυεννίου τῷ 1873 ἀνακαλυφθεῖσα «Διδαχή». Οὕτω πῶς συνεδέθησαν καὶ συνηνώθησαν εἰς ἑνιαῖον Corpus συγγραφεῖς διαφόρου καὶ χρονικῆς προελεύσεως καὶ συγγραφικῆς κατευθύνσεως³. Ἐκ τούτου καὶ ὁ Altaner⁴ Ἀποστολικοὺς Πατέρας θεωρεῖ μόνον τοὺς Κλήμεντα Ρώμης, Ἰγνάτιον, Πολύκαρπον καὶ Παπίαν. Ὁ Fischer προστίθησι μὲν τὸν Κοδράτον, ἀλλ' ἀποκλείει ὀρθῶς τὸν Παπίαν.

γ'. Ἡ βιβλική, ἡ ἐκκλησιολογική, ἡ χριστολογική καὶ ἡ ποιμαντορική ἀξία τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων.

1. Περὶ τῆς ιστορικο-φιλολογικῆς καὶ ιστορικο-δογματικῆς σημασίας τῶν Α. Π. ἐλέχθησάν τινα ἄνωτέρω. Τὰ ἔργα τῶν Α. Π. προσλαμβάνουν ἀνυπολόγιστον ἀξίαν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς διαμορφώσεως, λειτουργίας, ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τῶν παλαιοχριστιανικῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων διὰ τὴν ιστορικὴν κατανόησιν τῆς προελεύσεως τοῦ Κανόνος τῆς Κ. Δ. διὰ τὴν κατανόησιν τῆς διαμορφώσεως τῆς Ἑλληνο-χριστιανικῆς γλώσσης διὰ τὴν ἀρχομένην διαμόρφωσιν τῆς πρωτοχριστιανικῆς δογματικῆς καὶ βιβλικῆς ὀρολογίας, βαθμηδὸν ἀναγομένης εἰς ἐπίπεδα θεολογικά, ἄνωτερα τῆς «λαϊκῆς» ἢ «κοινῆς» γλωσσικῆς διατυπώσεως. Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Α. Π.

1. Εἰρ., Περὶ τ. ψευδων. γνώσεως 5, 33, 4. Εὐσ. Ἐ' I. 3, 39. Πρβ. Fischer X ἔ.

2. Αὕτη νεωστὶ ὑπὸ τοῦ Andriessen ἀποδίδεται μετ' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων εἰς τὸν Κοδράτον: Recherches de Théologie ancienne et médiévale, Louvain 13 (1946) 126 ἔ.

3. Bardenhewer I, 80.

4. Patrol. 72-80.

δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ παραγνωρίσωμεν καὶ τὰ ἔξω - χριστιανικά, ἤτοι τὰ «θύραθεν» στοιχεῖα, οἷα π.χ. ἐπιδράσεις ἑλληνιστικῆς - στωϊκῆς Ἑθικῆς (Κλήμης), γνῶσις τῶν μυστηρίων τῶν ἀρχαίων Θρησκευῶν καὶ τοῦ ἰουδαϊκο - γνωστικοῦ «Δοκητισμοῦ» (κατὰ τοῦ ὁποίου κυρίως στρέφεται ὁ Ἰγνάτιος), χρῆσις ρωμαϊκῆς στρατιωτικῆς γλώσσης (Κλήμης κ. 27, Ἰγνάτιος Ἐπιστ. εἰς Πολύκαρπον 6), μίμησις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς Ἐπιστολογραφίας κ.π.ᾶ.

2. Ἄλλ' ἡ ἀνυπολόγιστος πράγματι ἀξία καὶ σπουδαιότης τῶν Α.Π. ἔγκειται εἰς τὴν ἱστορικο - δογματικὴν ἢ κάλλιον τὴν ἀποστολικὴν παραδοσιαρχικὴν κληρονομίαν των, τὰ στοιχεῖα τῆς ὁποίας θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τέσσαρας κατηγορίας :

α) Τὴν βιβλικὴν - θεολογικὴν. Τὰ ἔργα τῶν Α. Π. ἴστανται ἀκριβῶς εἰς τὸ μεταίχμιον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἤρξατο ἡ διαδικασία τῆς ἀποτελέσεως τοῦ Κανόνος τῆς Κ.Δ. Ὁ Κλήμης, ὁ Ἑρμᾶς καὶ ὁ Βαρνάβας συναριθμοῦνται ἐπὶ ἰκανὸν χρόνον εἰς τινὰς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν βιβλίων τῆς Κ.Δ. Ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἔργων τῶν Α.Π. δυνάμεθα ν' ἀναζητήσωμεν καὶ ν' ἀνεύρωμεν τὴν προϋπάρχουσαν «Συλλογὴν» τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Corpus Paulinum), νὰ διαπιστώσωμεν τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν περὶ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστολικῶν ἔργων. Τέλος ἡ ἔννοια τῆς «θεοπνευστίας» τῶν ἱερῶν κειμένων τῆς Ἀγίας Γραφῆς διαγράφεται σαφῶς ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Α.Π.

β) Τὴν ἐκκλησιολογικὴν. Ὁ Ἰγνάτιος πρῶτος ὁμιλεῖ περὶ τῆς «Καθολικῆς Ἐκκλησίας»¹ καὶ τοῦ «Χριστιανισμοῦ»². Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Α.Π. ἐμφανίζεται σαφῶς τὸ μοναρχικὸν ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα (ἀρχαιοτάτη μορφή παρὰ Κλήμεντι, τελεία διαμόρφωσις παρὰ τῷ Ἰγνατίῳ), ἡ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλία ὡς θεανθρω-

1. Σμωρν. 8,2

2. Μαγν. 10, 1.3. Ρωμ. 3,3. Φίλαδ. 6,1.

πίνου Ὁργανισμοῦ, ὡς Σώματος Χριστοῦ¹, ἡ θέσις τῶν χερῶν καὶ παρθένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ σαφὴς διάκρισις κλήρου καὶ λαϊκῶν². Βεβαίως πάντα ταῦτα ὑποτυπωδῶς καὶ ἐν σπέρματι διαφαίνονται ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Α.Π. Σὺν ἐπὶ τούτοις ἐν αὐτοῖς δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν καὶ ἐξ αὐτῶν ν' ἀντλήσωμεν τὰς ἀρχαιοτέρας εἰδήσεις λειτοουργικῆς πράξεως. Παρὰ Κλήμεντι (59-61): Ἡ ἀρχαιότερα προσευχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος. Ἐν Διδαχῇ: Ὁ ἀρχαιότατος τύπος τελέσεως βαπτίσματος καὶ θείας εὐχαριστίας. Παρ' Ἰγνατίω: Ἡ προσφορὰ τῆς θυσίας διὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν· πίστις εἰς τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ. Ἐπίσης λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ περὶ μετανοίας θεολογία τῶν Α.Π.³

γ) Τὴν χριστολογικὴν. Ἐν τῇ Διδαχῇ (4, 10-11) ὁ παλαιότατος τύπος τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (Γιαχβέ), παρὰ Κλήμεντι (36 καὶ 59) ἡ κοσμο-σωτηριολογικὴ θέσις τοῦ δοξασθέντος Κυρίου, παρὰ δὲ τῷ Ἰγνατίῳ ἡ σχεδὸν Χαλκηδόνιος δογματικὴ διασάφησις τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Κυρίου⁴. Ἴδου καὶ τὸ ὑπέροχον χωρίον τοῦ Ἰγνατίου, Ἐφ. 7,2, μάλιστα κατὰ τὸ σχῆμα τῶν δύο φύσεων, ὡς ἀκολουθῶς:

«εἷς ἰατρός ἐστιν,

*σαρκινὸς
γεινητὸς
ἐν ἀνθρώπῳ
ἐν θανάτῳ
καὶ ἐκ Μαρίας
πρῶτον παθητὸς*

*καὶ πνευματικὸς,
καὶ ἀγέννητος,
Θεός,
ζωὴ ἀληθινή,
καὶ ἐκ Θεοῦ,
καὶ τότε ἀπαθής,*

Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν».

1. Κλήμης 37, 5. 38,1. 46,7. Ἰγνατ., Σμωρν. 1,2. Τραλλ. 11,2. Πολυκ. 11,4.

2. Τὸ πρῶτον παρὰ Κλήμεντι 40,5 ὡς ὄρος ἢ λ. «λαϊκός».

3. Πρβ. Β. Poschmann, Poenitentia secunda, Bonn 1940 σ. 85 - 104. 112/33. 134 - 205.

4. Ὁρα: Aloys Grillmeier S.J. und Heinrich Bacht S.J., Das Konzil von Chalkedon, Würzburg 1951 τ. I-III, ἰδίᾳ I,30.

δ) Τὴν ποιμαντορικὴν. Τὰ ἔργα τῶν Α.Π. ὁρθῶς ἔχαρακτηρίσθησαν συλλήβδην ὡς ἡ ἀρχαιοτάτη ποιμαντορικὴ γραμματεία τῆς Ἐκκλησίας¹. Οἱ Α.Π. ἀποπνέουν, ὡς εἶπομεν, τὸ ἄρωμα τοῦ πνεύματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ κινουῦνται ἐντὸς τῆς θερμουργοῦ πίστεως τοῦ μυστηρίου τῆς θυσίας τοῦ Κυρίου καὶ τῆς καινῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης. Ἡ ὄλη σωτηριολογικὴ καὶ ἠθικὴ ἐποικοδομὴ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας θεμελιούται ἐπὶ τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος. Ἡ Ἄσκησις καὶ ἡ Μυστικὴ Θεολογία καὶ Χριστολογία λαμβάνουσι τὰς πρώτας μορφὰς καὶ διατυπώσεις αὐτῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ παρὰ τῷ Ἰγνατίῳ². Ἡ περὶ τῶν ἀποστόλων, προφητῶν, διδασκάλων, εὐαγγελιστῶν, ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἡ περὶ τῶν «ἀγίων» μελῶν τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλία τῶν Α.Π. ἀναπτύσσεται ἐν σπέρματι, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ κα-

1. Altaner, *Patrologie* 1963⁶ σ. 78.

2. Ἐφεσ. 15,2. 19,1 κ.ά.

Ἐξόσεις: J. - B. Cotelier, *Patres aevi apostolici* (Parisiis 1672, Antwerpen 1698).—L. Th. Ittig, *Patrum Apostolicorum Bibliotheca*, Leipzig 1699.—O.v. Gebhardt — A.v. Harnack - Th. Zahn, *Patrum Apostolicorum Opera*, Leipzig 1875/7.—F. X. Funk, *Patres Apostolici*, Tübingen 1906² I-II.—K. Bihlmeyer, *Die Apost. Väter*, Tübingen 1924.—J.A. Kleist (*Ancient Christian Writers*, ἐκδιδ. ὑπὸ J. Quasten - J. C. Plumpe, Westminster, Md. London 1946 ἐ.) τ.1 καὶ 6.—J. Th. Lefort, *Les Pères apostoliques en copte* (*Corpus scriptorum christianorum orientaliū*, Paris 1903 ἐέ. 135 τόμ.), Louvain 1952.—J.A. Fischer, *Die Apost. Väter*, Darmstadt 1956. *Biblioth. d. Kirchenväter* τ. 35, (1918). Περαιτέρω ἐκδόσεις βλ. εἰς τὰς Πατρολογίας τῶν Bardenhewer I,80, Altaner σ. 73, Quasten I,41, Μπαλάνου σ. 30, Fisher XV. Βασ. Μουστάκη, *Οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες. Ἐν Ἀθήναις* 1953 (*Εἰσαγωγή ὑπὸ Καθηγητοῦ Παν. Τρεμπέλα, Κείμενον - Μετάφρασις*).

Βιβλιογραφία: Πλουσίαν βιβλιογρ. εὕρισκε τις εἰς τὰ συστηματικὰ πατρολογικὰ συγγράμματα, ἅτινα ἐσημειώσαμεν ἄνωτέρω. Παρατίθεμεν ἐναυθὰ κατ' ἐπιλογὴν τὰ σπουδαιότερα ἔργα: G.L. Prestige, *God in Patristic Thought*, London 1952.—P. Palazzini, *Il monoteismo nei padri apostolici*, Roma 1946.—L. Choppin, *La Trinité chez les Pères Apost.*, Paris 1925.—A. Casamassa, *I Padri Apostolici*, Roma 1938.—W. v. Löwvenich, *Das Johannesverständnis des 2. Jahrh.*, Giessen 1932, 4 - 38.—E. Massaux, *Influence de l'Évangile de S. Matthieu sur la littérature chrétienne avant S. Irénée*, Louvain 1950.—J. Klevinghaus,

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Ἡ ἐκφώνησις τοῦ Εὐαγγελίου.

Εἰς προηγούμενον σημείωμα ἐγράψαμεν περὶ ὀρθοφωνίας. Θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ προσθέσωμεν σήμερον ὀλίγα τινά, σχετικὰ μὲ τὴν προσεκτικὴν ἐκφώνησιν καὶ τῆς ἀποστολικῆς περικοπῆς καὶ μάλιστα τῆς εὐαγγελικῆς. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν κειμένων πρέπει νὰ γίνεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς, βραδέως καὶ μὲ πλήρη αὐτοσυγκέντρωσιν τοῦ ἀναγινώσκοντος κληρικοῦ· μὲ ὕφος σεμνόν, προδίδον τὴν ἐν φόβῳ Θεοῦ εὐλαβῆ διάθεσιν τοῦ ἀναγινώσκοντος καὶ τὴν πλήρη συμμετοχὴν τούτου εἰς τὰ ὑψηλὰ καὶ θεῖα νοήματα τῶν ἱερῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν. Διότι ὁ σκοπὸς τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν περικοπῶν εἶναι, ὅπως ταῦτα εὔρουν τὴν ἐμπρέπουσαν ἀνταπόκρισιν εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ ἐκκλησιάσματος καὶ ὅπως τὸ νόημα τῶν ἱερῶν κειμένων γίνῃ πλήρως νοητὸν καὶ προκαλέσῃ τὴν ἱερὰν συγκίνησιν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται πᾶς εὐλαβῆς ἀκροατῆς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Πρὸς

θαρότητι, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ μάλιστα τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, κατ' ἐξαίρετον τρόπον, μὲ χαρακτῆρα ἐκδήλως λειτουργικόν, ἐποικοδομητικόν καὶ π ο ι μ α ν τ ο ρ ι κ ὄ ν, μάλιστα δ' ἐν τῇ Δ ι δ α χ ῆ καὶ τῷ «Ποιμένι» τοῦ Ἑ ρ μ ᾶ.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Die theol. Stellung der Apost. Väter zur Zeit alt. Offenbarung, Güntersloh 1948.—G. Bardy, La Théologie de l' Eglise de St. Clément à St. Irénée, Paris 1945.—K. Hörmann, Leben in Christus. Zusammenhänge zw. Dogma und Sitte bei den Apostol. Väter, Wien 1952.—A. Heitmann, Imitatio Dei. Die eth. Nachahmung Gottes nach der Väterlehre der ersten 2 Jhh., Rom 1940.—G. Bardy, La vie spirituelle, Paris 1869 éé., τ. 42 (1935) καὶ 43 (1936). (Ἀσκησις καὶ Μυστικὴ Θεολογία παρὰ τοῖς Ἀποστολικοῖς Πατέρας). "Ὁρα καὶ ἄρθρ. Καθηγητοῦ Παν. Χ ρ ῆ σ τ ο υ, ἐν Μεγ. Θρησκ. καὶ Ἡθ. Ἐγκυκλ. Μαρτίνου, τ. 2, 1175. Βλ. τέλος τὸ λίαν ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ P. Meinhold, ἐν Pauly - Wissowa - Kroll, RE 42, 1662/93 (κυρίως περὶ Πολυκάρπου εἰς ἀντίκρουσιν τῆς γνώμης τοῦ H.v. Campenhansen, Bearbeitungen und Interpolationen des Polykarp Martyriums, (Sitz. berichte der Heidelberger Ak. d. Wiss., Phil.-hist. Kl. 1957, 3).

τοῦτο δέον, ὅπως ἡ ἀνάγνωσις γίνεται μετὰ «λιτὸν» ὕψος, ἀποφευγομένων τῶν ἀκροτήτων τῆς ἐμμελοῦς ἀπαγγελίας, (μακρόσυρτοι προεκτάσεις τῆς φωνῆς, ὑπερβολικά λυγίσματα κ.λπ.), μετὰ προσοχὴν εἰς τὴν ὀρθὴν στίξιν τοῦ κειμένου καὶ εἰς τὸν κατάλληλον τονισμόν τῶν λέξεων καὶ φράσεων. Ἄλλὰ διὰ τὴν ὑπάρξιν τοιαύτης καλῆς ἀπόδοσις, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἀπὸ τῆς παραμονῆς μελέτη τοῦ εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ διακόνου. Μόνον ὅταν οὗτος κατέχη καλῶς τὸ νόημά της δύναται νὰ τὴν ἀναγνώσῃ μετὰ καιρίαν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν τόνον καὶ τὸ χρῶμά της, ἀποδεικνυόμενος οὕτω καλὸς σπορευὺς τοῦ θεοῦ λόγου εἰς τὸν νοητὸν ἀγρὸν τῶν ψυχῶν.

Σχεδὸν ὁ μόνος...

Ἡ κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἐκστρατεία εἰς τὴν χώραν μας, ὅπου τὸ κοινωνικὸν τοῦτο ἔλκος δὲν προσέλαβε τὴν ἕκτασιν καὶ τὴν ὀξύτητα ἄλλων χωρῶν, ἔχει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τινὰ βαθμὸν συστηματοποιηθῆ ἕκ μέρους τῆς Πολιτείας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, χαρακτηριστικῶς κυρίως διαφωτιστικοῦ, μετέχει καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ κηρύγματός της καὶ τῶν νουθεσιῶν της. Ἡ συμβολὴ της, ἐν τούτοις, εἰς τὸ μέλλον δύναται νὰ ἀποβῆ ἀποδοτικωτέρα, ἂν οἱ Ἐφημέριοι περιοχῶν τῆς ὑπαίθρου ἰδίᾳ, ὅπου τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔχει πράγματι ἀνησυχητικὴν μορφήν, συνειδητοποιήσουν τὸ καθήκον των ἀπέναντί του. Εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ πνευματικὸς ποιμὴν εἶναι σχεδὸν ὁ μόνος παράγων, ἀπὸ τὴν προσωπικὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ὁποῖου θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένεται μία θετικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ προσφορὰ ἐν τῇ πράξει εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀλκοολισμοῦ. Γνωρίζων καλῶς τοὺς σχετικῶς εὐαρίθμους ἐνορίτας του καὶ ζῶν πράγματι ἐν μέσῳ αὐτῶν, ὁ Ἐφημέριος τῆς ὑπαίθρου ἔχει διαρκῆ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδρᾷ διὰ τῶν λόγων του καὶ τῆς ἐποικοδομητικῆς του συμπεριφορᾶς εἰς τοὺς ἀπλοϊκοὺς ἐκείνους χωρικοὺς καὶ ἀγρότας, οἱ ὅποιοι ὄχι μετὰ πολλὴν σκέψιν καὶ συναίσθησιν συνηθίζουσι νὰ πίνουσι χωρὶς ὄριον καὶ μέτρον. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὑπάρχουσι μέρη τῆς ἐλληνικῆς ὑπαίθρου, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀρχίζουσι ἀπὸ πρῶτας καὶ νήστευσι τὴν οὐζοποσίαν, μετὰ καταφανεῖς τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τῆς συνηθείας αὐτῆς. Ἄς κινητοποιηθῆ, λοιπόν, ὁ Ἐφημέριος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Εἶναι πράγματι σχεδὸν ὁ μόνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἦδύνατο νὰ ἀναμείνη κανεὶς σπουδαίαν συμβολήν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Ἐλεγχος τῶν φιλμς καὶ σχετικὴ Νομοθεσία ἐν Ἑλλάδι.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι, καθὼς καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις χώραις τοῦ κόσμου ἀσκειῖται κρατικὸς ἔλεγχος ἐπὶ τῶν προβαλλομένων ἐκάστοτε ταινιῶν.

Ἀρμοδία Ἐπιτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου Προεδρείας ἐλέγχει τὰς ταινίας, αἱ ὁποῖαι πρόκειται νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τοὺς Κινηματογράφους εἰς πρώτην προβολὴν καὶ ἢ ἀπορρίπτει τὸ ἔργον ἐν τῷ συνόλῳ του ἢ συνιστᾷ εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν ὠρισμένας περικοπὰς πρὶν ἢ λάβῃ τὴν ἄδειαν τῆς προβολῆς ἢ χαρακτηρίζει τὰς ταινίας ὡς καταλλήλους ἢ ἀκαταλλήλους διὰ τοὺς κάτω τῶν 14 ἐτῶν θεατὰς.

Τὸ θέμα ὅμως τοῦ ἐλέγχου τῆς κινηματογραφικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς σχετικῆς Νομοθεσίας εἶναι τεράστιον. Ἦδη, ἢ πλήμμυρα τῶν τόσων, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, διεφθαρμένων ἔργων, ἅτινα κατορθώνουν νὰ διαφύγουν τὸ δίκτυον τοῦ ἐλέγχου καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὴν ὀθόνην, φανερόν ἐστι τὸ ὅλον σύστημα τοῦ ἐλέγχου εἶναι ἐλλιπὲς καὶ δὲν δύναται νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν χεῖμαρρον τοῦ κακοῦ κινηματογράφου.

Ἐκ μιᾶς πρώτης μελέτης, τὴν ὁποίαν ἐκάμαμεν, ἠσθάνθημεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὰς κάτωθι θέσεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν γνώμην μας πρέπει νὰ τύχουν ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ ἀντιμετωπίσεως.

1. Αἱ σχετικαὶ μὲ τὸν ἔλεγχον διατάξεις εἶναι ἤδη πεπαλαιωμένοι καὶ ἀπεδείχθησαν ἐκ τῶν πραγμάτων ἐλλιπεῖς. Δὲν εἶναι χωρὶς σημασίαν τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνῶ εὐρισκόμεθα εἰς τὸ 1967, ὁ ὅλος ἔλεγχος τῆς κινηματογραφικῆς παραγωγῆς ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει διατάξεων ἐκδοθεισῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Κατοχῆς, ἤτοι τὴν 11-12-1941 καὶ δημοσιευθεισῶν εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τὴν 6-3-1942, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄλλα σοβαρώτερα θέματα εἶχον ἀπορροφήσει τὴν προσοχὴν ὄλων καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ Κινηματογράφου εἶχε τεθῆ εἰς τὸ περιθώριον.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητηθῇ ἄμεσος ἀναθεώρησις τῶν σχετικῶν διατάξεων, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς πείρας ἀρμοδιοτάτων περὶ τὸ θέμα τῆς ἀγωγῆς παραγόντων καὶ ἀξιοποιουμένης τῆς ἐν τῷ μεταξύ προκυψάσης πλουσίας πείρας.

Ἐκτὸς τῆς βασικῆς ἀπαιτήσεως ἀναθεώρησεως τῆς περὶ ἐλέγχου τοῦ Κινηματογράφου Νομοθεσίας, ἢ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δύναται καὶ ἔχει χρέος νὰ ζητήσῃ ὅπως κατ' αὐτὴν δοθῇ ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὰ ἀκόλουθα.

2. Νὰ τεθῆ ἐπὶ νέας εὐρυτάτης βάσεως παιδαγωγικῆς καὶ πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς τὸ ὅλον θέμα τοῦ Κινηματογράφου. Δὲν εἶ-

ναι αρκετόν τὸ νὰ ὑπάρχη μία ἐπιτροπή, ἥτις θὰ ἀσκήῃ ἔλεγχον καὶ ἐνδεχομένως θὰ προβαίνη εἰς περικοπὰς ἀσέμνων φράσεων ἢ σκηνῶν. Πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ ὑπάρξῃ ἐπιστημονικὸν ἴνστιτούτον, τὸ ὁποῖον θὰ καθορίζῃ τὰς γενικωτέρας γραμμὰς τῆς κινηματογραφικῆς ἀγωγῆς καὶ δὲν θὰ ἀφίνη τὴν διαμόρφωσιν τῶν γραμμῶν τούτων εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἀπληστίαν τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Εἰς τὸ ἴνστιτούτον αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἐκπροσωπῶνται ὅλοι οἱ φορεῖς τῆς ἀγωγῆς. Καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὄχι μόνον θὰ ἀσκῆται ἔλεγχος τῶν προβαλλομένων ἐκάστοτε ταινιῶν, ἀλλὰ θὰ γίνωνται γενικώτεροι εἰσηγήσεις καὶ ὑποδείξεις. Θὰ προγραμματίζεται π.χ. τὸ γύρισμα ταινιῶν μὲ περιεχόμενον τὴν ἱστορίαν ἢ τὴν ἐπιστήμην, θὰ ἀνευρίσκωνται τὰ κλασικώτερα καὶ καταλληλότερα σενάρια, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι δυνατόν νὰ μεταβληθοῦν σὲ φιλμς μεγάλων προοπτικῶν, θὰ ἀθλοθετοῦνται ταινίαι. Καὶ ἀκόμη δι' αὐτοῦ θὰ διαφωτίζεται ὑπευθύνως τὸ κοινὸν καὶ θὰ βοηθῆται εἰς τὴν διαμόρφωσιν κριτικῶν αἰσθητηρίου, ὥστε νὰ ὠφεληθῆται πράγματι ἀπὸ τὸν Κινηματογράφον.

3. Ἡ ὅλη Νομοθεσία περὶ τοῦ ἐλέγχου καὶ τῶν σχετικῶν ποινῶν θὰ πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ πολὺ αὐστηροτέρα. Σήμερον καὶ ἐπιείκεια ὑπάρχει εἰς τὴν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ χρησιμοποίησις μέσων ἢ καὶ ἄλλων τεχνασμάτων ὑπὸ τῶν κινηματογραφιστῶν συντελεῖ εἰς τὸ νὰ φθάνουν πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν θεατῶν, καὶ δὴ τῶν νέων, οἰκτρὰ κατασκευάσματα.

Ὡς παράδειγμα ἀναφέρομεν ἔργον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς διαφημίζεται καὶ προβάλλεται εἰς τοὺς ἀθηναϊκοὺς κινηματογράφους. Πρόκειται διὰ τὴν ταινίαν «Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου». Εἰς τὴν διαφήμισίν του, πού ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ἐφημερίδας, διαβάζομεν: «...ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΠΕΝΤΕ ΜΗΝΕΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣ ...Ἐπὶ τέλος!..ΧΩΡΙΣ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ. Προβάλλεται ἡ ΑΠΗΓΟΡΕΥΜΕΝΗ ρεαλιστικὴ δημιουργία τοῦ Δημήτρη Κολλάτου, Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ».

Ἐναγινώσκων τὴν ἀνωτέρω ἀνακοίνωσιν, διερωτᾶται κανεὶς, πῶς μετὰ πέντε μῆνας ἀπαγορεύσεως προβάλλεται χωρὶς περικοπὰς τὸ ἄθλιον αὐτὸ κατασκευάσμα; Πῶς τελικῶς διέφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἐλέγχου;

Καὶ ὥς νὰ μὴ ἐφθανεν αὐτό, εἰς τὴν ἰδίαν διαφήμισιν προβάλλονται αἱ γινῶμαι ἀρμοδίων προσώπων, τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας καὶ Ἐκπαιδεύσεως κ. Θεοδωρακοπούλου καὶ τοῦ τέως Ὑφυπ. Προεδρείας Κυβερνήσεως κ. Τ. Γεωργίου, αἱ ὁποῖαι στιγματίζουν τὸ φιλμ. Καὶ ὁ κινηματογραφιστὴς ἔχει τὸ θράσος νὰ προβάλλῃ τὰς γνώμας αὐτὰς διὰ νὰ κεντρίσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν ἀνήθικον περιέργειαν τῶν πελατῶν του.

Αἱ τοιαῦται ἀυθαιρεσίαι πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ λείψουν. Καὶ οἱ ἐκμεταλλεῦται τῆς ἠθικότητος τοῦ λαοῦ μας νὰ παταχθοῦν ἀμειλίχτως.

4. Πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ ἀλλάξῃ τὸ ὄριον ἡλικίας τῶν θεωρουμένων ὡς ἀνηλίκων καὶ αἱ ἀπαγορευτικαὶ διατάξεις ἀπὸ νεκρὸν γράμμα νὰ μεταβληθοῦν εἰς πράξιν. Σήμερον ἰσχύει τὸ ἄρθρον 11, τὸ ὁποῖον λέγει: «Ανήλικοι ἐνταῦθα θεωροῦνται οἱ μὴπω συμπληρώσαντες τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν». Θεωροῦνται δὲ ἐνήλικοι καὶ δύνανται νὰ παρακολουθήσουν ὅλας τὰς σκηναὶς τῆς βιαιότητος καὶ τῆς ἠθικῆς ἀσυδοσίας οἱ νέοι, οἱ μόλις ὑπερβάντες τὸ 14ον ἔτος, οἱ εὐρισκόμενοι δηλαδὴ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἐφηβείας, εἰς τὴν περίοδον τῆς μεγαλυτέρας ἀσταθείας καὶ τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν διαταραχῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου δυνάμενοι νὰ ὑποστοῦν μεγαλύτερον τὸν ἐκ τῶν θεαμάτων κλονισμόν. Ὑπὸ ἀρμοδιῶν ἔχει προταθῆ πολλὰκις ὁ ὀρισμὸς ὡς ὀρίου ἡλικίας τοῦ 18ου ἔτους.

Πλὴν ὅμως τοῦ ὀρίου ἡλικίας πρέπει ἀπαραιτητικῶς νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ τήρησις τῆς ἀπαγορεύσεως συμμετοχῆς τῶν νέων εἰς τὰ ἀπαγορευόμενα ἔργα. Μέχρι τοῦδε καὶ αὐτοὶ οἱ κάτω τοῦ 14ου ἔτους συχναῶν ἀνενοχλήτως εἰς τὰ ἀκατάλληλα ἔργα. Ἴσως περισσότερον εἰς αὐτά, διότι ὁ χαρακτηρισμὸς ἐνὸς ἔργου ὡς ἀκατάλληλου κεντρίζει περισσότερον τὴν περιέργειάν των. Καὶ φαίνεται πῶς καὶ οἱ κινηματογραφισταὶ ἐνδιαφέρονται νὰ χαρακτηρισθῆ ἐν ἔργον ὡς ἀκατάλληλον, διότι ἐλπίζουν ὅτι θὰ προκαλέσῃ ὁ χαρακτηρισμὸς συρροὴν νέων.

5. Πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν διὰ τῆς νέας Νομοθεσίας δύο θεμελιώδη θέματα. Ἄφ' ἐνὸς μὲν νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς τὰ διαλείμματα τῶν καταλλήλων ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα συχναῶν καὶ νέοι, νὰ προβάλλωνται σκηναὶ ἀπὸ τὸ προσεχὲς ἀκατάλληλον ἔργον, διὰ λόγους διαφημίσεως. Καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπεκταθῆ ὁ ἔλεγχος καὶ εἰς τὰς διὰ τῶν ἐφημερίδων ἢ τῶν πανῶ διαφημίσεις τῶν κινηματογραφικῶν προβολῶν. Αὕτῃ ἡ ἀθιότης, τὴν ὁποῖαν παρουσιάζουν οἱ πλεῖστοι ἀθηναῖκοι δρόμοι μὲ τὰς ἀνηρητημένας τεραστίας διαφημίσεις τῶν πλέον τολμηρῶν σκηναῶν τῶν ταινιῶν εἶναι ἀπαράδεκτος. Ὅπως ἀπαράδεκτος εἶναι ἡ μετατροπὴ στηλῶν ἢ καὶ σελίδων τῶν ἐφημερίδων εἰς φωτογραφικὸν ρεπορτάζ διεστραμμένων τύπων καὶ καταστάσεων.

Ἄπαντα τὰ ἀνωτέρω δύνανται ἢ Ἱερά Σύνοδος νὰ τὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὴν Πολιτείαν.

Θεωροῦμεν ὅμως ὅτι δὲν ἐξαντλεῖται μὲ αὐτὸ τὸ χρέος τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῆ τί ἀπὸ τῆς ἰδικῆς τῆς πλέον πλευρᾶς δύνανται νὰ πράξῃ ἡ Ἐκκλησία καὶ πρὸς ἄνοδον τῆς στάθμης τοῦ Κινηματογράφου, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀποτελεσματικὴν προφύλαξιν τῶν μελῶν τῆς ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ τὴν ἠθικὴν καταστροφὴν.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Τρίκκης καὶ Σταγῶν ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Θέματα πρὸς ἀνάπτυξιν εἰς ἐνοριακοὺς κύκλους

Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΑ·Ι·ΚΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΝΟΡΙΑΚῃ ΖΩῃ,

Γ'

Ἡ δρᾶσις τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν παρατηρεῖται μόνον κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, ἀλλὰ συνεχίζεται καθ' ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς αἰῶνας, ὡς ἀποδεικνύει ἡ Ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Πάντοτε ὑπῆρξαν πεφωτισμένοι λαϊκοί, οἵτινες συνεβάλοντο τὰ μέγιστα εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παντὸς εἶδους ἱεραποστολικῶν δραστηριοτήτων τῆς Ἐκκλησίας.

Χαρακτηριστικὴ ἔπειτα εἶναι ἡ κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἀντίληψιν συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν καθ' ὅλου λατρείαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὸν ἰδεωδέστερον τρόπον ἡ ἔνωσις καὶ συσσωμάτωσις τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν μελῶν τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ὡς Κεφαλῆς αὐτῆς, «καὶ ἡ οργανικὴ κοινωνία καὶ ἐνότης αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὰ μέλη τῆς ἐν οὐρανοῖς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας, ἐξ ὧν πάντων συναρμολογεῖται τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ»¹².

Ἡ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν λατρείαν δὲν ἐκδηλοῦται μόνον διὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν προσφορᾶς τοῦ ἄρτου, τοῦ οἴνου, τοῦ ἐλαίου, τῶν κηρίων κ.τ.τ. Ὡσαύτως ἐκδηλοῦται καὶ διὰ τῆς συμψαλμωδίας. Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχαίας μαρτυρίας, τὸ «Ἀλληλοῦϊα», τὸ «Κύριε, ἐλέησον», τὸ «Παράσχου, Κύριε» ἐψάλλοντο ὑφ' ὅλου τοῦ ἐκκλησιάσματος. Ὁ ἱερός Ἱερώνυμος γράφει, ὅτι τὸ «Ἀμήν» ἢ τὸ «Κύριε, ἐλέησον», λεγόμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἠκούετο ὡς βροντῆ, ἀναβαίνουσα ἐκ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, ἀπάντες κοινῇ ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος καὶ μιᾶς καρδίας τὸν τῆς ἐξο-

12. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. 1, ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 245. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Casel (ἐν Religion in Geschichte und Gegenwart², τόμ. 3, στ. 1698 ἐξ.), διὰ τῆς λατρείας καθίσταται ἐξόχως συνειδητὴ ἡ Communio Sanctorum, ἡ κοινωνία τῶν μελῶν τοῦ ἐνιαίου σώματος τοῦ Χριστοῦ (Π. Τρεμπλά, Ἡ ρωμαϊκὴ λειτουργικὴ κίνησις καὶ ἡ πρᾶξις τῆς Ἀνατολῆς, Ἀθήναι 1949, σ. 15). Πρβλ. Ἰω. Καρμίρη, Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 12. Γερ. Κονιδάρη, Ἡ διαμόρφωσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ε' αἰῶνος καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, ἐν Ἀθήναις 1955, σ. 18. Ν. ν. Arseniew, Die Kirche des Morgenlandes, Berlin und Leipzig 1926, σ. 79 ἐξ.

μολογήσεως ψαλμὸν ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ». Καὶ ὁ Νικόλαος Καβάσιλας τὸν ἰδ' αἰῶνα ἀναφέρει: «Ἀπάρχεται μὲν ὁ ἱερεὺς, πληροῦσι δὲ τὸ πᾶν οἱ περιεστῶτες, τὰ θεόπνευστα τῶν ἱερῶν προφητῶν ἄδοντες ῥήματα»¹³. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι καὶ τὰ παιδία μετεῖχον ἐνεργῶς τῆς τελείσεως τῆς θ. Λειτουργίας. Οὕτως αἱ Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ παρήγγελλον, ἵνα, κατὰ τὴν θ. Λειτουργίαν, εἰς τὰς δεήσεις τῆς ὑπὲρ τῶν κατηχομένων («ἐκτενοῦς», ἀεφ' ἐκάστῳ τούτων, ὧν ὁ διάκονος προσφωνεῖ), λέγη «Ὁ λαὸς Κύριε ἐλέησον καὶ ἰ π ρ ὸ π ἄ ν τ ω ν τ ἄ π α ι δ ῖ α»¹⁴. Τότε ὅλη ἡ Ἐκκλησία ἐπιπτε πρηγῆς καὶ ὁ ἱερεὺς ἀπηύθυνεν ἱκεσίαν πρὸς τὸν Θεόν, καθ' ἣν στιγμὴν πρὸ τῶν κιγκλίδων τοῦ θυσιαστηρίου ἦσαν τὰ μικρὰ παιδία, τὰ ὅποια ἔλεγον ὁμαδικῶς τὸ Κύριε ἐλέησον, ἀκριβῶς διότι αὐτὰ ὡς μὴ ἐμπλακέντα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, προεβάλλοντο ὡς ἀθωότερα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μετὰ παρρησίας ἀπευθύνωνται εἰς τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἐπίκλησις των θὰ ἐγίνετο ἀκουστή»¹⁵. Ὡς λέγει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, μαρτυρῶν τὴν τοιαύτην τῶν παιδίων συμμετοχὴν καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ὑπὲρ τῶν πιστῶν δέησιν, «αὕτη (ἡ δέησις) τὰ π α ι δ ῖ α τοῦ δήμου προβάλλεται τὸν Θεὸν ἐπὶ ἔλεον παρακαλοῦντα· ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ κατεγνώκαμεν ἑαυτῶν ἁμαρτήματα, ὑπὲρ μὲν τῶν πολλὰ ἡμαρτηκῶτων καὶ ἐγκληθῆναι ὀφειλόντων (τῶν μετανοούντων) αὐτοὶ βοῶμεν· ὑπὲρ δὲ ἡμῶν αὐτῶν οἱ π α ι δ ε ς, ὧν τῆς ἀπλότητος τοὺς ζηλωτὰς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μένει»¹⁶.

* * *

Πάντα ταῦτα πιστοποιοῦν, ὅτι ἔκπαλαι οἱ λαϊκοὶ μετεῖχον ἐνεργῶς πολλῶν ἐκφάνσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο ἐγίνετο κατὰ τὸ παρελθόν, πολὺ περισσότερο δέον νὰ γίνηται ἐν τῇ σημερινῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν αἱ δημιουργηθεῖσαι νέαι ἐν τῇ κοινωνίᾳ καταστάσεις καὶ σχέσεις ἀπαιτοῦν τὴν ἐντατικωτέραν καὶ εὐρυτέραν συνεργασίαν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐν τῇ καθ' ὅλου ἐκκλησιαστικῇ καὶ δὴ τῇ ἐνοριακῇ ζωῇ. Ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, αἱ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς, τὸ πυκνὸν

13. Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου — Alexander Schemann—Olivier Clement, Ἡ λειτουργία μας, Ἀθήναι 1963, σ. 36.

14. Ἀποστολ. Διαταγαί, Η', VI, 9 ἐν Migne Ἐ. Π. 1, 1077 καὶ ἐν «Βιβλιοθήκῃ Ἑλλήνων Πατέρων», ἐκδ. «Ἀποστολικῆς Διακονίας», τόμ. 2, σ. 145.

15. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Αἱ ἀρχαὶ καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, περ. «Ἀκτῖνες» ἔτος 1952, σ. 253.

16. Χρυσόστομος, Ὀμιλία 71 εἰς τὸν Ματθαῖον, Migne Ἐ. Π. 58, 666. Παν. Τρεμπέλα, Αἱ τρεῖς λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας, ἐν Ἀθήναις 1935, σ. 62-63.

δίκτυον τῶν ἀμοιβαίων ἀνθρωπίνων συναρτήσεων καὶ σχέσεων ἀφ' ἑνὸς διηύρυναν τοὺς χώρους τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διακονίας τῶν λαϊκῶν, οἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀνοικτοὶ μόνον εἰς αὐτούς, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐδημιούργησαν νέα προβλήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς προσπαθείας εἰδημόνων λαϊκῶν ¹⁷.

Οἱ λαϊκοὶ δέον νὰ ἐννοήσουν, ὅτι καὶ σήμερον εἶναι κεκλημένοι νὰ συνεργήσουν εἰς τὸ ἔργον τῆς ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων προσοικειώσεως τοῦ σωτηριώδους καὶ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Καὶ σήμερον οὗτοι, μετέχοντες τοῦ ἀρχιερατικοῦ, προφητικοῦ καὶ βασιλικῆς ἀξιώματος τοῦ Κυρίου, δύνανται νὰ συμβάλλωσι εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, «ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφ. δ', 15-16).

Ὅταν οἱ λαϊκοὶ ζοῦν ἐν Χριστῷ, θὰ αἰσθάνονται, ὅτι πανταχοῦ καὶ πάντοτε δέον νὰ δίδουν τὴν ζωσαν μαρτυρίαν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων τῆς Α' Καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πέτρου : «Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· οἱ ποτε οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς Θεοῦ, οἱ οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἐλεηθέντες» (Α' Πέτρ. β', 9-10). Οἰοσθήποτε πιστὸς δέον ὡς «λίθος ζῶν» νὰ οἰκοδομῆται «οἶκος πνευματικός, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνερέγκαι πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α' Πέτρ. β', 5).

Ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δρᾶσις πάντων τῶν πιστῶν πραγματοποιεῖται ἐν πίστει, ἐλπίδι καὶ ἀγάπῃ, ἐκχεομένη ὑπὸ τοῦ ἁγ. Πνεύματος εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν. Μάλιστα ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης ὡθεὶ πάντα τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἐργάζωνται διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας Του, καὶ διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἵνα οὗτοι «γινώσκωσι τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ τὸν ὄν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν» (Ἰωάν. ιζ', 3). Ὅθεν εἰς πάντα τοὺς Χριστιανοὺς ἔχει ἀνατεθῆ ἡ τιμητικὴ ἀποστολὴ νὰ γίνουσι συνεργοὶ εἰς τὸ νὰ διαδοθῇ εἰς ὅλην τὴν γῆν τὸ ἐν Χριστῷ ἀπολυτρωτικὸν μήνυμα καὶ νὰ γίνῃ δεκτὸν ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων ¹⁸.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Γενικὸς Διευθυντῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας

(Συνεχίζεται)

17. Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 ἄρθρον ἐν τῷ «Decretum de apostolatu laicorum» τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ.

18. Πρβλ. ἐνθ' ἄνωτ., ἄρθρ. 3.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ

Είναι πλέον γεγονός ! Οί Χριστιανοί τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ μέγιστον ποσοστὸν ἔχουν πληροφορηθῆ, ὅτι ἡ σύγχρονος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει ἐξωτερικὴν ἱεραποστολικὴν δραστηριότητα. Αἱ σελίδες τῆς ἱεραποστολικῆς ἱστορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἐγράφησαν ὅλαι ! Ἡ θεία Πρόνοια δὲν ἠθέλησε νὰ κυριαρχήσῃ ἔτι πλέον εἰς τὰς κεφαλὰς καὶ καρδίας ὠρισμένων ἢ γνώμῃ ὅτι «Ὁρθοδοξία καὶ ἱεραποστολή δὲν συμβιβάζονται». Ἀντιστρόφως ὁ Ἐθνικὸς Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς μεταξύ ἄλλων ὁμιλιῶν ἐφιλοξένησε τὸ συγκλονιστικὸν ἱεραποστολικὸν μήνυμα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Ἱερωνύμου καὶ μετέδωσε τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ νέου ἱεραποστολικοῦ κινήματος ἐν Ἑλλάδι πανοσ. Ἀρχιμ. π. Ἀναστασίου Γιαννουλάτου μὲ θέμα : «Ἀδιαφορίσ διὰ τὴν ἱεραποστολήν, σημαίνει ἄρνησιν τῆς Ὁρθοδοξίας» ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ προγράμματος τῆς Ἑβδομάδος ἐπὶ τῆς Ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς, ἡ ὁποία διωργανώθη παρὰ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐγνώρισαν ἄρκετὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου ἱεραποστολικοῦ ἔργου. Ἡ γνώσις ἐδημιούργησε συγκινήσεις. Αἱ συγκινήσεις προεκάλεσαν ἐνδιαφέρον καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μὲν μικρῶν ἔλαβε μίαν συγκεκριμένην μορφήν οἰκονομικῆς συμπαραστάσεως διὰ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς «ἱεραποστολικῆς Δραχμῆς», τῶν δὲ μεγάλων διὰ τοῦ περιαχθέντος δίσκου κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐνοριακοὺς Ἱ. Ναοὺς τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ λείψουν αἱ προσωπικαὶ ἀτομικαὶ προσφοραὶ, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐπλήρωσαν χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης καὶ διὰ τὰς ὁποίας θὰ γραφῆ ἰδιαιτέρον ἄρθρον.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν ἐκδηλώσεων ἔχει μέχρι στιγμῆς φθάσει τὰς 700.000 δραχμῶν περίπου. Εἶναι ἐν βῆμα ἐκκινήσεως ἄρκετὰ σημαντικόν.

Ἐλπίζομεν ὅτι τὸ ἐπόμενον ἔτος αἱ ἐκδηλώσεις αὗται θὰ ἔχουν μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν.

Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ κατανοηθῆ, ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς Ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς ἀρμόδιοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προγραμματίσουν πάγια ΕΞΟΔΑ χωρὶς πάγια ΕΣΟΔΑ. Δὲν εἶναι δυνατὸν μία τόσον σπουδαία ὑπόθεσις νὰ ριψοκινδυνεύῃ τὴν ἐπιτυχίαν της εἰς τὴν προαιρετικὴν εἰσφορὰν καὶ τὸν ἐρασιτεχνισμόν.

Οὕτω πως ἠναγκάσθημεν ν' ἀναζητήσωμεν μονίμους πόρους.

Εἰς προηγούμενον ἄρθρον εἰσηγήθημεν τὴν προαιρετικὴν

κράτησιν ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν τοῦ Ἱ. Κλήρου μὲ ποσοστὸν 2,5 ο/οο.

Σήμερον εἰσηγοῦμεθα τὴν ἐφαρμογὴν «ἱεραποστολικοῦ ἐνσήμου ἐπὶ τῶν βαπτίσεων».

Εἶναι ἄριστος, νομίζομεν, συνδυασμός !

Ἡ οἰκογένεια ἢ ὁποῖα πανηγυρικῶς διὰ τοῦ Ἁγ. Βαπτίσματος εἰσάγει ἐν μέλος τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ ἐκδηλώνουσα τὴν χαρὰν τῆς δαπανᾶ ἀφειδῶς διὰ τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν βάπτισιν ἐκδηλώσεις, δὲν θὰ ὑπολογίση τὴν δαπάνην 5-10 δραχμῶν ἐπὶ πλέον διὰ τὴν ἐπικόλλησιν ἐπὶ τοῦ πιστοποιητικοῦ βαπτίσεως τοῦ παιδιοῦ τῆς ἐνὸς ἀναμνηστικοῦ ἐνσήμου μετὰ σχετικῆς ἱεραποστολικῆς παραστάσεως, τῆς ὁποίας τὸ νόημα θὰ διερμηνεύσῃ ὁ καλὸς ἐφημέριός των.

Τὸ μέτρον αὐτὸ ἀκόπως θὰ ἀποφέρῃ κατ' ἔτος ἐν σημαντικῶν ποσῶν (περίπου 1.400.000 δρχ. μὲ 10δραχμον ἐνσημον), τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιτρέψῃ ἄνετα τὸν προγραμματισμὸν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἱεραποστολικῶν ἔργων, (ὡς τὴν δημιουργίαν συγχρόνων ἱεραποστολικῶν Σταθμῶν εἰς τὰς Χώρας Ἱεραποστολῆς, ἀνέγερσιν Ἐκπαιδευτηρίων, Ἱερῶν Ναῶν, Νοσοκομείων) ἢ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς συντηρήσεως μεγάλου ἀριθμοῦ ἱεραποστολῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν κατήχησιν, μετάφρασιν βιβλίων ἐκλαϊκευτικῶν καὶ θεολογικῶν εἰς τὰς γλώσσας τῶν λαῶν τῶν χωρῶν ἱεραποστολῆς κ.λπ.

Πιστεύομεν ὅτι τὸ εἰσηγούμενον μέτρον ὄχι μόνον δὲν θὰ φανῆ βαρὺ εἰς τοὺς πιστοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, ἀλλὰ θὰ τοὺς δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ αἰσθάνωνται ὅτι βαπτίζοντες τὸ παιδί των συντελοῦν συγχρόνως εἰς τὴν βάπτισιν ἐνὸς ἄλλου παιδιοῦ σὲ μία μακρυνὴ γωνία τῆς γῆς. Τὸ παιδί αὐτὸ θὰ κατηχηθῆ ἀπὸ ἱεραποστολῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνισχύονται καὶ συντηροῦνται ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ «ἱεραποστολικοῦ ἐνσήμου ἐπὶ τῶν βαπτίσεων», αὐτοὶ δέ, ἠνωμένοι μυστικά, οὐσιαστικά καὶ πραγματικά ἐντὸς τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, τὴν Μίαν, Ἁγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, θὰ χαίρωνται.

Ἄρχιμ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΡΩΜΑΙΟΣ

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Περιοδικοῦ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
Ὁδὸς Φιλοθέης 19, Ἀθῆναι - Τηλέφ. 227.689.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

ΝΓ. Καί ὑπῆρξαν μὲν λαμπρὲς οἱ πρῶτες νεανικὲς του ἑξορμήσεις· λαμπρότεροι δὲ οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες του. Ποιὲς λοιπὸν εἶναι οἱ πρῶτες αὐτὲς πού λέω; Ἐξορίεις, διώξεις, κατασχέσεις ἐπιβουλές, καὶ φανερὲς καὶ κρυφές. Δὲν ἦτανε τότε περίσταση γιὰ νὰ πειθῆ κανεὶς ἀλλὰ ἦτανε καιρὸς βίας, ἐπειδὴ ἡ πειθὴ ἦταν ἀνύπαρκτη. Ἄλλους μὲν τοὺς ἀπομάκρυναν μὲ τὴν βία ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, αὐτοὺς δηλαδή πού εἶχαν ὀρθόδοξο φρόνημα κι' αὐτὸ πού πιστεύομε κ' ἐμεῖς. Ἄλλους δὲ τοὺς ἐγκαθιστοῦσαν, ὅσους δηλαδή συμφωνοῦσαν μὲ τὴν βασιλικὴν ὀλέθρια παράταξη, πού ἀπαιτοῦσε χειρόγραφες δηλώσεις ἀσεβείας καὶ πού ὑπόγραφαν καὶ πολὺ χειρότερα κι' ἀπ' αὐτά. Αὐτοὶ πού ἦσαν ἀσεβεῖς στρατηγοί, πού δὲν ἐνικοῦσαν Πέρσες οὔτε καὶ ὑποδούλωναν Σκυῖθες, οὔτε καὶ ξεπάστρευαν κάποιο ἄλλο βάρβαρο ἔθνος· ἀλλὰ ἐξεστράτευαν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας καὶ καταφρονοῦσαν τὰ δικαστήρια, καὶ καταμόλυναν μὲ αἷμα τῆς ἀνάμικτες θυσίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων πού ἐθουσιάζοντο καὶ πού καθύβριζαν τὴν παρθενικὴ συστολή. Γιὰ ποιοὺ σκοποὺ; Γιὰ νὰ ἐξωσθῆ μὲν ὁ Ἰακώβ ὁ Πατριάρχης, κι' ἀντὶ γι' αὐτὸν νὰ πάρῃ τὴ θέση του ὁ Ἡσαῦ, πού ἦτανε μισητὸς καὶ προτοῦ ἀκόμη νὰ γεννηθῆ. Αὐτὲς εἶναι οἱ ἱστορίαι γιὰ τὰ πρῶτά του κατορθώματα, πού κι' ὡς τώρα ἀκόμη, ὅταν τὰ θυμούμαστε καὶ μᾶς τὰ διηγοῦνται, φέρνουν δάκρυα σὲ πολλοὺς.

ΝΔ. Ὅταν δέ, διαβαίνοντας ἀπὸ παντοῦ, ὤρμησε κι' ἐναντίον τῆς ἀμετακίνητης κι' ἀνεπηρέαστης αὐτῆς μητέρας τῶν Ἐκκλησιῶν, μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὴν ὑποτάξῃ· καὶ κατὰ τῆς μοναδικῆς κι' ὄλο ζωντανία σπίθας τῆς ἀλήθειας πού ὑπολειπόντανε, τότε γιὰ πρώτη φορὰ κατάλαβε πὼς κακὰ τὰ λογάριασε. Γιὰτὶ ἀποκρούσθηκε, σὰν βέλος πού κτυπᾷ ἐπάνω σὲ κάτι στερεώτερό του· κι ἐλύγισε σὰν συρματοσχοῖνο πού σπᾷ. Γιὰτὶ βρῆκε μπροστά του τέτοιο ἀρχηγὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διαλύθηκε γιὰτὶ κτύπησε ἐπάνω σὲ τέτοιο βράχο κι' ἔπαθε ρήγματα ἀπὸ παντοῦ.

ΝΕ. Τὰ μὲν ἄλλα λοιπὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ τ' ἀκούσῃ νὰ τὰ λένε καὶ νὰ τὰ διηγοῦνται, αὐτοὶ πού τὰ δοκίμασαν τότε. Καὶ κανεὶς δὲν ὑπάρχει ἀπὸ αὐτοὺς ὅλους πού νὰ μὴν τ' ἀνιστοροῦ· καὶ εἶναι τόσοι οἱ θαυμαστές, ὅσοι εἶναι καὶ αὐτοὶ πού ξέρουν τοὺς ἀγῶνες· τῆς ἐπιθέσεις, τῆς ὑποσχέσεις, τῆς ἀπειλῆς, τοὺς δικαστικούς, πού τοῦστελλαν ἐπανωτὰ καὶ δοκίμαζαν νὰ τὸν

πείθουν· τούς στρατιωτικούς, τούς ευνούχους ἀπὸ τούς γυναικωνίτες, πού λογιάζονται γι' ἄνδρες ἀνάμεσα στίς γυναῖκες, καί γυναῖκες ἀνάμεσα στούς ἄνδρες· καί πού σ' αὐτὸ μονάχα φαίνονται ἄνδρες, στήν ἀσέβεια. Πού αὐτοὶ μὴν μπορώντας νὰ συνουσιάζονται κατὰ φυσικὸ τρόπο, πορνεύονται μὲ τὴν γλώσσα τους, πού μ' αὐτὴ μονάχα τὸ μποροῦν· τὸν ἀρχιμάγειρα Ναβουζαρδάν, πού ἀπειλοῦσε μὲ τὰ μαχαίρια πού μεταχειρίζεται στήν τέχνη του, καί ἐξαπρόσπειλε ὁ Θεὸς στή φωτιά, πού τοῦ ἦτανε γνώριμη. Ἐκεῖνο δέ, πού περισσότερο ἀπ' ὅλα θαυμάζω ἀπὸ τὰ ἔργα καί πού καί νὰ θέλω δὲν μπορῶ νὰ τ' ἀποσιωπήσω, σ' αὐτὸ θὰ δώσω συνέχεια μὲ τὸν λόγο μου, ἀφοῦ τὸ συντομέψω, ὅπου εἶναι βολετὸ.

ΝΣΤ. Ποιὸς δὲν ξέρει τὸν τότε ἑπαρχὸ μας, πού ἐχρησιμοποίησε τὴν ἔμφυτη θρασύτητά του ἐναντίον μας μὲ ὑπερβολή· γιατί καί τὸ βάπτισμά του ἀπὸ ἐκείνους τῶχε πάρει, ἢ καλύτερα αὐτοὶ τὸν εἶχαν παραδώσει στὸν ἀφανισμό· καί πού αὐτὸς ἐξυπηρετοῦσε τὸν ἐντολοδόχο του μὲ περισσότερο ζῆλο ἀπὸ τὸν πρεπούμενο καί μὲ τὸ νὰ ὑποχωρῇ σ' ὅ,τι τοῦ ζητοῦσε, διατηροῦσε τὴν ἐξουσία του καί τὴν διατηροῦσε τόσο πολὺν καιρό. Μ' αὐτὸν λοιπὸν πού λυσομανοῦσε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καί πού ἔκανε, μὰ καί βρυχῶντανε σὰν λιοντάρι, καί πού ἦτανε ἀπλησίαστος γιὰ τὸν κόσμον, ὁ γενναίψυχος ἐκεῖνος ἀντιμετωπίσθηκε· ἢ σωστότερα μπῆκε στὸ γραφεῖο του, σὰν νὰ γιόρταζε, καί χωρὶς ν᾿αχη καμμιά πρόσκληση γιὰ συζήτηση. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορούσα νὰ διηγηθῶ ἐπάξια, ἢ τὴν αὐθάδεια τοῦ ἐπάρχου, ἢ τὴν μὲ τόση σύνεσιν ἀντίστασή του σ' αὐτόν;

— Τί θέλεις — τοῦ λέει — πού ἦλθες ἐδῶ, ἀνθρωπέ μου (καί πρόσθεσε κατόπιν καί τ' ὄνομά του, γιατί δὲν τὸν ἔκρινε σὰν ἄξιον νὰ τὸν εἰπῇ ἐπίσκοπο). — Πῶς τολμᾶς νὰ τὰ βάζεις μὲ τόση μεγάλην ἐξουσία καί μονάχα ἐσὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ν' αὐθαδιάζεις; — Πρὸς χάριν τίνος τὸ κάνω, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ γενναίψυχος, καί ποιά εἶναι ἡ αὐθάδεια μου; γιατί δὲν μπορῶ ἀκόμη νὰ τὴν καταλάβω. — Τὸ ὅτι δὲν ἀκολουθεῖς τὸν βασιλεῖα στὰ ζητήματα τῆς θρησκείας, τοῦ ἀπαντᾷ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὅλοι προσπέσανε κ' ἔχουν ὑποταχθῆ — Ἐπειδὴ αὐτά, τ' ἀπάντησε, δὲν τὰ παραδέχεται ὁ δικός μου βασιλεῖας· κι οὔτε καί τὸ δέχομαι νὰ προσκυνῶ ἓνα κτίσμα, ἐνῶ κ' ἐγὼ εἶμαι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ κ' ὁ προορισμός μου εἶναι νὰ ἐξομοιωθῶ μὲ τὸν Θεό. — Καί μᾶς, πού τὰ προστάζομε αὐτά σὰν τί μᾶς λογαριάζεις, τοῦ λέει, ἢ μήπως σὰν τίποτα; Καί τί νομίζεις; δὲν θᾶναι γιὰ σένα μεγάλο πρᾶγμα, ν᾿ασαι μὲ τὴν παράταξή μας καί νὰ μᾶς ἔχῃς ὅλους συνεργούς σου; — Βέβαια δὲν θὰ τ' ἀρνηθῶ — τοῦ λέει — πῶς σεῖς εἶ-

σθε οί κυβερνήτες, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς· δὲν εἴσθε ὅμως κί' ἀπὸ τὸν Θεὸ σεβαστότεροι. Καὶ τὸ νὰ σᾶς ἔχη κανεῖς συνεργάτες εἶναι βέβαια μεγάλο πρᾶγμα, γιατί πῶς μπορεῖ νᾶναι ἀλλοιῶτικά; πλᾶσμα τοῦ Θεοῦ εἴσθε καὶ σεῖς· ἀλλὰ σὰν τοὺς ἄλλους ἀπ' αὐτοὺς πού εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ποιμαντορία μας· γιατί ὁ Χριστιανισμὸς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν πίστη, κί' ὄχι ἀπὸ τὰ πρόσωπα.

Τότε λοιπόν, λένε, πῶς τινάχθηκε ἀπὸ τὴν θέση του ὁ ἔπαρχος, καὶ πῶς ἔβρασε περισσότερο ἀπὸ θυμὸ καὶ πῶς σηκώθηκεν ἀπὸ τὴν πολυθρόνα του καὶ μεταχειρίσθηκεν ἐναντίον του σκληρότερα λόγια.— Μὰ δὲν φοβᾶσαι ἐσὺ τὴν ἐξουσία, τοῦ λέει;—Γιὰ ποιὸ λόγο; Μήπως συμβῆ τίποτο καὶ μήπως πάθω κανένα κακό;— Ναί, μήπως πάθης ἕνα πού εἶναι στὸ χέρι μου νὰ κάνω. — Καὶ ποιά εἶναι αὐτὰ; πὲς μου τα νὰ τὰ μάθω. — Δήμευση, ἐξορία, βασανιστήρια, θάνατο.—“Ὁ,τι θέλεις ἄλλο, τοῦ λέει, φοβέριζέ με· γιατί ἀπ' αὐτὰ γιὰ κανένα δὲν με γνοιόζει. Κί' αὐτὸς λένε, πῶς εἶπε — Πῶς; καὶ κατὰ ποιὸ τρόπο;— Ἐπειδὴ, τ' ἀπάντισε, ἡ δήμευση εἶναι ἀδιαφόρητο πρᾶγμα γι' αὐτὸν πού δὲν ἔχει τίποτα· ἐκτὸς βέβαια ἂν τοῦ χρειάζωνται αὐτὰ ἐδῶ τὰ κούρλια ἀπὸ μαλλί καὶ τὰ λίγα βιβλία πού ἔχω, πού αὐτὰ καὶ εἶναι ὅλος μου ὁ βίος. Γιὰ τὴν ἐξορία δὲ ἀδιαφορῶ ἐγώ, πού κανεῖς τόπος δὲν με κρατεῖ δεμένο κοντά του, καὶ πού μήτε κί' αὐτὸς πού τώρα μένω λογιάζω σὰν δικό μου· καὶ θᾶναι σὰν δικός μου κάθε τόπος πού τυχὸν θὰ μ' ἐξορίσῃς. Ἡ καλύτερα εἶναι ὅλος τοῦ Θεοῦ καὶ πού ἐγὼ εἶμαι περαστικὸς καὶ παρεπίδημος. Τὰ βασανιστήρια δέ, τί μποροῦν νὰ βροῦν σ' ἐμένα, πού τὸ σῶμα μου εἶναι ἀνύπαρκτο· ἐκτὸς βέβαια ἂν λὲς γιὰ τὸ πρῶτο κτύπημα πού θὰ μοῦ δώσης· καὶ πού σὺ μονάχα μπορεῖς νὰ τὸ προστάξης. Ὁ δὲ θάνατος θᾶναι εὐεργέτης γιὰ μένα· γιατί θὰ με φέρῃ τὸ γρηγορώτερο κοντά στὸ Θεό, πού γι' αὐτὸν καὶ ζῶ καὶ κάνω ὅ,τι κί' ἂν κάνω κί' ἔχω νεκρώσει σχεδὸν τὶς αἰσθήσεις μου καὶ πού πρὸς αὐτὸν βιάζομαι πάρα πολὺ νὰ φθάσω.

NZ. Γεμάτος κατάπληξην ἀπὸ τὰ λόγια του αὐτὰ ὁ ἔπαρχος, λένε πῶς εἶπε· — Κανένας ὡς τώρα δὲν ἔχει μιλήσει μαζί μου μ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ με τόση μεγάλη παρρησία ἀναφέροντας στὸ τέλος καὶ τ' ὄνομά του. — Ἐπειδὴ, τ' ἀπάντησεν — Ἰσως νὰ μὴν συναγοικήθηκες μ' ἀληθινὸν ἐπίσκοπο· ἢ πού νὰ σοῦ μίλησε πάντως μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀγωνιζόμενος γιὰ τόσο σπουδαῖα πράγματα. Γιατί ἐμεῖς, Ἐπαρχέ μου, σ' ὅλα τ' ἄλλα εἴμαστε ὑποχωρητικώτεροι ἀπὸ τὸν καθένα· γιατί αὐτὸ μᾶς προστάζει ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ· κί' ὄχι ἐπειδὴ ἀντιμετωπίζομε μιὰν ἐξουσία τόσο μεγάλη σὰν τὴν δική σου, ἀλλ' οὔτε κί'

ἀπέναντι τοῦ τυχόντος ἀνθρώπου δὲν εἴμαστε πιεστικοὶ κι' ἀκατάδεκτοι. Ἐκεῖ ὅμως ποῦ ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸ πού διακινδυνεύεται καὶ συζητιέται, περιφρονώντας ὅλα τ' ἄλλα, ἀποβλέπουμε μονάχα πρὸς τὸ χρέος μας. Ἡ φωτιά δέ, καὶ τὰ σπαθιά, καὶ τ' ἄγρια θηρία, καὶ τὰ νύχια πού ξεσκίζουν τὶς σάρκες μᾶς εἶναι ἀπόλαυση μᾶλλον παρά τρομάρα. Σύμφωνα μ' αὐτὰ βρίζε, φοβέριζε, καὶ κάνε ὅ,τι κι' ἂν θελήσης καὶ χαίρου τῆς ἐξουσία σου. Κι' ἄς τὰ μάθη αὐτὰ κι' ὁ βασιληᾶς, πὼς δὲν θὰ μπορέσης νὰ μᾶς νικήσης κι' οὔτε θὰ μᾶς πείσης νὰ συνθηκολογήσωμε μὲ τὴν ἀσέβεια, ἔστω κι' ἂν μᾶς ἀπειλῆς μὲ φοβερώτερες ποινές.

ΝΗ. Λένε, πὼς μόλις τὰ εἶπεν αὐτὰ καὶ τ' ἄκουσεν ὁ ἑπαρχος καὶ κατάλαβε πὼς ἡ ἀντίστασή του εἶναι τόσον ἄτρομη κι' ἀκατάπληκτη κι' ἀκατανίκητη, αὐτὸν μὲν τὸν ἄφησε νὰ φύγη καὶ νὰ μετακινηθῆ· ὄχι ὅμως καὶ μὲ τὶς ἴδιες φοβέρες, ἀλλὰ μὲ κάποια συστολή καὶ ὑποχωρητικότητα· αὐτὸς δέ, πὼς ἐπῆγε στὸ βασιληᾶ, ὅσο τὸ μπορούσε γρηγορώτερα, καὶ πὼς τοῦ εἶπε.— Νικηθήκαμε, βασιληᾶ μου, ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς· γιατί ὁ ἄνθρωπος, οὔτε ἀπὸ φοβέρες παίρνει, οὔτε κι' ἀπὸ λόγια παραπειστικά. Μ' ἄλλον πρέπει νὰ δοκιμάσωμε· αὐτὸν δὲ ἡ πρέπει νὰ τὸν ἐξαναγκάσωμε μὲ τὴν βία καὶ φανερά, ἢ ἄς μὴν περιμένωμε, πὼς θὰ ὑποχωρήσῃ μὲ τὶς ἀπειλές.

Ἐπιπλέον ἀπ' αὐτὰ, λένε, πὼς ὁ βασιληᾶς ὠμολόγησε τὸ λάθος του καὶ πὼς ὑποχώρησε χάρις στὴ μεγάλη φήμη πού εἶχε ὁ ἄνθρωπος· γιατί κι' ὁ ἐχθρὸς θαυμάζει τὴν ἀρετὴ ἑνὸς ἀληθινοῦ ἀνδρα· καὶ διάταξε νὰ μὴν τὸν πιάσουν, γιὰ νὰ μὴν πάθουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ τὸ σίδηρο, πού μαλακώνει μὲν μὲ τὴν φωτιά, μένει ὅμως σίδηρο. Κι' ἀλλάζονται σὲ θαυμασμό τὰ φοβερίσματα. Δὲν ἐδέχθηκε μὲν νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί του, γιατί ντρεπόντανε ν' ἀλλάξῃ ιδέες, ζητοῦσε ὅμως κάποιο τρόπο γιὰ νὰ δικαιολογηθῆ, πού θάτανε ὁ καλύτερος. Καὶ ὁ λόγος μου θὰ τὸ φανερώσῃ.

(Συνεχίζεται)

Ἐπίδοση ΘΕΟΔΟΣΗ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

144. Διὰ τοὺς ἔχοντας δι' οἶονδ' ἡποτε λόγον καταλύσει κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν, εἶναι δι' αὐτοὺς ἡμέρα νηστείας ἢ Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Δ. Δημητρακοπούλου).

Εἶναι γνωστό, ὅτι κατὰ τὰς Κυριακὰς, λόγῳ τοῦ πασχάλιου χαρακτήρος των, δὲν ἐπιτρέπεται ἡ νηστεία. Ὁ ζς' Ἀποστολικὸς κανὼν, ὁ νε' τῆς ἐν Τρούλλῳ, ὁ ιη' τῆς ἐν Γάγγρα συνόδου καὶ ὁ ιε' τοῦ ἀγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας ἐπιβάλλουν τὴν ποινὴ τῆς καθαιρέσεως στοὺς κληρικούς καὶ τοῦ ἀφορισμοῦ στοὺς λαϊκοὺς ἐκείνους ποὺ ἀθετοῦν τὴν σχετικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι. Τοῦ κανόνος αὐτοῦ δὲν ἐξαιροῦνται οὔτε οἱ Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, οὔτε οἱ παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων ἢ ἄλλες νηστεῖες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους ποὺ θὰ συνέπιπταν πρὸς Κυριακὴ. Καθ' ὅλες αὐτὲς γίνεται «κατάλυσις οἴνου καὶ ἐλαίου». Εἰς τὸ Τυπικὸ μάλιστα τοῦ ἀγίου Σάββα, ποὺ σώζεται στὸν ὑπ' ἀριθμ. 628 κώδικα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ρητῶς λέγεται, ὅτι οἱ λαϊκοὶ κατέλυαν κατὰ τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ὄχι μόνον ἔλαιον, ἀλλὰ καὶ ἰχθύας. Τὸ ἴδιο προέβλεπε καὶ τὸ Τυπικὸ τῆς γυναικείας Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Κεχαριτωμένης τῆς Κωνσταντινουπόλεως γιὰ τὴν τράπεζα τῆς Μονῆς. Καὶ ἡ Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ ἐξαίρεσι. Διατηρεῖ ἐξ ἄλλου, παρὰ τὸ ὅτι εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν πασχάλιο χαρακτήρα, ποὺ χαρακτηρίζει ὅλες τὶς ἄλλες Κυριακὰς τοῦ ἔτους. Πουθενὰ δὲ στὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι δὲν γίνεται ἰδιαιτέρα ἐξαίρεσι γι' αὐτὴν.

Ἡ ἐρώτησις ὅμως ἀναφέρεται σὲ κάποια σύγχρονα πράξι, ποὺ κατ' ἔθιμο τηρεῖται ἀπὸ πολλοὺς πιστοὺς. Ὅχι ὅτι τηρεῖται πραγματικὴ νηστεία, δηλαδὴ ἀποχὴ τροφῆς ἢ ξηροφογία, κατὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, ἀλλὰ οἱ χριστιανοὶ μας, ποὺ δὲν νηστεοῦν κατὰ τὶς ἄλλες Κυριακὰς, ἴσως καὶ κατὰ τὶς νηστήσιμες ἡμέρες τῆς Τεσσαρακοστῆς, κατὰ τὴν Κυριακὴ αὐτὴ καταλύουν μόνον «ἔλαιον καὶ οἶνον». Μὲ ἄλλους λόγους περιώρισαν σ' αὐτὴν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ τηροῦν καὶ γιὰ τὶς ἄλλες Κυριακὰς τῆς περιόδου τῶν Νηστειῶν.

Γιατὶ γίνεται αὐτὸ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐρμηνευθῇ. Ἡ προσέκλισις τοῦ τιμίου Σταυροῦ δίδει στὴν ἡμέρα αὐτὴ ἓνα ἰδιαίτερο ρῶμα, ποὺ τὴν κάμνει σεβασμιωτέρα τῶν ἄλλων Κυριακῶν τῆς

Τεσσαρακοστῆς καὶ τὴν φέρνει σὲ παράλληλο θέσι πρὸς τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ τὴν Ὑψῶσι τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἡμέρες εἶναι ἡμέρες αὐστηρᾶς νηστείας καὶ κατ' ἐπίδρασι αὐτῶν προφανῶς διετήρησε ἡ Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, περισσότερο ἀπὸ τις ἄλλες Κυριακὰς τῆς Τεσσαρακοστῆς, τὸν ἀρχικὸν τρόπο διαίτης ποῦ ἴσχυε καθ' ὅλες τις Κυριακὰς τῶν Νηστειῶν, τὴν «κατάλυσι οἴνου καὶ ἐλαίου». Νηστεία, τὸ ἐπαναλαμβάνομε, βάζει τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν κανόνων ποῦ ἀναφέραμε, δὲν ἐπιτρέπεται κατ' αὐτήν.

145. Διατὶ ἐν καιρῷ νηστείας νηστεύομεν τὸ ἐλαιον καὶ τὰ ὀψάρια καὶ τρώγομεν ἐλαίας καὶ χαβιάριον; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Ἀ. Οἰκονόμου).

Ἐπανειλημμένως ἔχομε γράψει, ὅτι ἡ παλαιὰ καὶ ἀληθινὴ νηστεία συνίσταται στὴν παντελεῖ ἀποχὴ τροφῆς ἢ στὴν ξηροφαγία. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τηρηθῇ κατὰ τις μακρὰς περιόδους τῶν νηστειῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, οὔτε οἱ κοσμικοὶ ποῦ ἐργάζονται καὶ κοπιᾶζουσιν μποροῦν νὰ τηρήσουν πλήρως τοὺς θεσμοὺς τῆς νηστείας, ποῦ ἔχουν διαμορφωθῆ στὰ μοναστήρια καὶ ἀποβλέπουσιν κυρίως σὲ μοναχοὺς, οὔτε πάλιν ἔχουσιν ὅλοι τὸν ζῆλον καὶ τὴν πίστιν νὰ τοὺς ἐφαρμόσουσιν, ἔχουσιν στὴν πράξι ἐπινοηθῆ διάφορες διευκολύνσεις, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ κατὰ δύναμιν συμμόρφωσις τῶν πιστῶν στὶς περὶ νηστείας διατάξεις. Καὶ ἐνῶ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ οἱ χριστιανοὶ μετὰ τὴν ἐνάτη ὥρα (3 μ.μ.) τῶν νηστησίμων ἡμερῶν κατέλυαν «ἄρτον καὶ ὕδωρ» βαθμηδὸν ὄχι μόνον ἡ διάρκειά τῆς παντελοῦς ἀποχῆς ἀπὸ τροφῆς περιωρίσθησιν καὶ οἱ ἐσπερήθησιν καὶ στὶς ἄλλες ἡμέρας ὅρια—γι' αὐτὸ μετετέθησιν καὶ οἱ ἐσπερήθησιν τῆς Τεσσαρακοστῆς καὶ οἱ Προηγιασμένους τὸ πρῶτ'—ἀλλὰ καὶ ἄλλα εἶδη τροφῶν ἄρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦνται, ὅπως οἱ καρποί, τὰ ὄσπρια, τὰ ὄστρακόδερμα, τὰ μαλάκια κ.ο.κ.

Μέσα στὰ πλαίσια αὐτὰ μπορεῖ νὰ κατανοηθῇ καὶ ἡ βρωσις τῶν ἐλαίων κατὰ τις ἡμέρες ποῦ δὲν τρώγομε λάδι καὶ τοῦ αὐγοταράχου κατὰ τις ἡμέρες ποῦ ἀπέχομε ἀπὸ ψάρια. Καὶ γιὰ τὸ μὲν πρῶτο μποροῦμε νὰ ἐπικαλεσθοῦμε τὸν λόγο, ὅτι οἱ ἐληγὲς τρώγονται ὡς καρπός, ἐνῶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἐλαίου ἀφορᾷ στὰ φαγητὰ ποῦ παρασκευάζονται μὲ τὸ λάδι. Γιὰ τὸ δεῦτερο ἡ δικαιολογία εἶναι λιγώτερο εὐλογος, ἀφοῦ δὲν ἴσχυει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ γάλα ἢ τὰ αὐγά, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀπαγορεύονται κατὰ τις νηστεϊᾶς μας ὡς ἀκαρπός...καὶ γεννήματα, ὧν ἀπεχόμεθα» κατὰ τὸν νς' κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Γνωρίζω πάντως εὐλαβεῖς χριστιανοὺς, ποῦ ἔχουσιν ἐκ παραδόσεως συναίσθησι τῆς «οἰκονομίας»

Ἐκλεκτὲς σελίδες ἀπὸ τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο

Ἡ ΑΠΡΟΣΕΞΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΑΜΕΛΕΙΑ ΘΑΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΚΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΑΙ Ἡ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΕΤΗ

(Ἀπὸ τὴν δευτέραν ὁμιλίαν τοῦ στὸ Ματθαῖο)

Ἐγὼ μὲν, ἕως προχθές, ἀράδιαζα πρὸς τὴν ἀγάπην σας λόγους γιὰ τὸν Σατανᾶ· ἄλλοι δέ, τὴν ἴδιαν ἡμέραν, ἐνῶ ἐδῶ μιλούσαμε γιὰ τόσον ὑψηλὰ θέματα, στὰ θέατρα καθησμένοι παρακολουθοῦσαν τὴν διαβολικὴν πομπήν. Ἐπαιρναν μέρος ἐκεῖνοι σὲ ἄσμενα ἄσματα· σεῖς δὲ συμμετείχετε σὲ πνευματικὰ ἀκροάματα. Ἐπρωγαν ἐκεῖνοι τὴν διαβολικὴν ἀκαθαρσίαν· ἐπαίρνατε δὲ σεῖς γιὰ τροφή σας τὸ μῦρον τὸ πνευματικόν.

Ποιὸς ἄραγε τοὺς ἐξεμάκρυνε; Ποιὸς τοὺς ἐξέκοψε ἀπὸ τὸ ἱερὸ ποίμνιον; Ἀράγες κί' αὐτοὺς ὁ διάβολος τοὺς ξεγέλασε; Πῶς ὅμως δὲν ἐξεγέλασε καὶ σᾶς; Οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι εἴσαστε καὶ σεῖς κί' ἐκεῖνοι, ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν κατασκευὴν ἐννοῶ· τὴν ἴδιαν ψυχὴν ἔχετε καὶ σεῖς κί' ἐκεῖνοι· τίς ἴδιες ἔχετε φυσικὰς ροπὰς κί' ἐπι-

αὐτῆς καὶ κατὰ τίς ἡμέρας τῶν μεγάλων νηστειῶν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς προσελεύσεώς των στὴν θείαν κοινωνίαν, ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ εἶδη.

Εἶναι ἀλήθεια, πῶς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν ποὺ ὑποβάλλει ὁ ἱερεὺς, ἀκούομε συχνὰ καὶ ἀπὸ καλοπροαιρέτους πιστοὺς, συχνότερα δὲ ἀπὸ ἄλλους, ποὺ εἰρωνεύονται τίς νηστειάς μας. Θὰ μπορούσε καὶ στίς δυὸ περιπτώσεις νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ ἐλαστικότης καὶ τὸ φιλόανθρωπον τῶν σχετικῶν ἐθίμων καὶ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ δὲν ἔχουν σκοπὸν νὰ ἐξοντώσουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν κατὰ δύναμιν νὰ ἐγκρατευθοῦν καὶ νὰ κυριαρχήσουν στὰ πάθη των. Ἄν τοὺς σκανδαλίζουν οἱ τροφὰς αὐτὰς μπορούν νὰ ἀπέχουν καὶ ἀπὸ αὐτὰς, χωρὶς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (Ρωμ. ιδ', 3), νὰ ἐξουθενοῦν τοὺς «ἐσθιοντας» ἢ νὰ «κρίνουν» τὴν Ἐκκλησίαν γιὰ τὴν φιλόανθρωπον τακτικὴν τῆς. Τὸ νὰ ἀναλάβῃ ἡ Ἐκκλησία ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν γύρω ἀπὸ τὴν νηστεία ἐθίμων καὶ τῶν τροφῶν ποὺ τρώγονται ἐκ παραδόσεως κατ' αὐτὴν, οὔτε τοῦ παρόντος εἶναι οὔτε μπορεῖ νὰ μείνῃ πάντοτε μέσα στὰ ὅρια τῆς σοβαρότητος. Ἐκεῖνο ποὺ πρωτεύει εἶναι ὁ τονισμὸς τῆς ἀνάγκης τῆς νηστείας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς πνευματικῆς ὠφελείας, τῆς κατὰ δύναμιν συμμορφώσεως τῶν πιστῶν πρὸς τίς σχετικὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις καὶ τοῦ πνευματικοῦ νοήματός τῆς, ποὺ ἀρκετὰ ἔχουν ἀτονήσει κατὰ τίς ἡμέρας μας. Φ.

θυμίες. Πῶς λοιπὸν δὲν ταυτίζεσθε κι' ἐσεῖς μ' αὐτούς; Ἐπειδὴ οἱ προαιρέσεις δὲν εἶναι ἴδιες· γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι μὲν βρῖσκονται στὴν ἀπάτη, σεῖς ὅμως εἴστε μακριά της. Καὶ δὲν τὰ λέω αὐτά, μὲ τὴν πρόθεση ν' ἀπαλλάξω πάλιν τὸν διάβολο ἀπὸ τὴν κακουργία του, ἀλλ' ἔπειδὴ θέλω νὰ σᾶς ἐλευθερώσω ἀπὸ τὰ σφάλματά σας. Εἶναι πονηρὸς ὁ Διάβολος· συμφωνῶ κι' ἐγώ· μὰ εἶναι πονηρὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του, κι' ὄχι γιὰ μᾶς, ἂν εἴμαστε ἀνοιχτομάτηδες. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς κακίας. Εἶναι ἀλέθρια μονάχα γι' αὐτούς πού τὴν ἔχουν· ἡ ἀρετὴ ὅμως τὸ ἀντίθετο· μπορεῖ νὰ ὠφελεῖ ὄχι μόνον αὐτούς πού τὴν ἔχουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοντινοὺς των. Καὶ γιὰ νὰ τὸ μάθης, πῶς ὁ μὲν κακὸς γιὰ τὸν ἑαυτόν του εἶναι κακός, ὁ δὲ ἀγαθὸς εἶναι καὶ γι' ἄλλους ἀγαθός, σοῦ φέρνω μιὰν ὁμολογία, πού εἶναι σὰν παροιμία: «Παιδί μου — λέει ἡ παροιμία— ἂν γίνης κακὸς μόνος σου θὰ τὰ τραβήξῃς ὅλα τὰ κακά· ἂν ὅμως γίνης σοφός, καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό σου θᾶσαι χρήσιμος καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους» (Παροιμ. θ' 12).

Τοὺς ξεγέλασαν στὰ θεάτρα, σεῖς ὅμως δὲν ξεγελασθήκατε. Κι' αὐτὸ εἶναι μέγιστη ἐμπρόσχηματη ἀπόδειξη, ἔλεγχος σοβαρὸς καὶ συμπέρασμα ἀναμφισβήτητον, ὅτι παντοῦ ἡ προαίρεση εἶναι κυρίαρχη. Κι' αὐτὴ τὴν μέθοδο τῆς ἀποδείξεως νὰ μεταχειρίζεσαι καὶ σύ. Κι' ἂν ἰδῆς κάποιον πού ζῆ μέσα στὴν πονηρία καὶ πού φανερώνει ἐπιδεικτικὰ κάθε κακία, καὶ ὕστερα κατηγορεῖ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ λέει, ὅτι παρέδωκε τὴν φύση μας στὴν πίεση τῆς τύχης καὶ τῆς μοίρας καὶ στὴν τυραννικὴν ἐξουσία τῶν διαβόλων, κι' ὅτι ἀπομακρύνει μὲν ἀπὸ παντοῦ τὴν ἀφορμὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, τὴν μεταφέρει δὲ στὸν Δημιουργὸ καὶ στὸν Προνοητὴν γιὰ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον, φράζε του τὸ στόμα, ὄχι μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ ἔργα, φανερώνοντάς του κάποιον ἄλλον συνάνθρωπό σου, πού ζῆ ἐνάρετα καὶ μὲ μετριοφροσύνη.

* *

Καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ πολλὰ λόγια, δὲν χρειάζονται περίπλοκα λογοκατασκευάσματα, οὔτε καὶ συλλογισμοί· μὲ τὰ ἔργα γίνεταί ἡ ἀπόδειξη. Πές του, καὶ σύ εἶσαι δοῦλος, κι' ἐκεῖνος ἐπίσης δοῦλος· καὶ σύ εἶσαι ἄνθρωπος, κι' ἐκεῖνος ἄνθρωπος· στὴν ἴδια γῆ κατοικεῖτε καὶ σύ κι' αὐτός, κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιον οὐρανὸ, καὶ μὲ τίς ἴδιες τροφὰς τρέφεσθε· πῶς λοιπὸν ἐσύ εἶσαι βυθισμένος μέσα στὴν κακία, ἐκεῖνος δὲ στὴν ἀρετὴ; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεπε νᾶναι ἀνακατωμένοι οἱ κακοὶ μὲ τοὺς καλοὺς, καὶ δὲν ἔδωκε στοὺς κακοὺς ἄλλη γῆ, οὔτε κι' ἔβαλε τοὺς ἀγαθοὺς νὰ κατοικοῦν σὲ ξεχωριστὸ μέρος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ τοὺς ἀνάμιξε μεταξύ τους, κάνοντας πρᾶγμα πού εἶναι πολὺ χρήσιμο. Γιατὶ οἱ ἀγαθοί, ζώντας ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού τοὺς εἶναι ἐμπόδιο νὰ ζοῦν μὲ σύνεση καὶ πού τοὺς σέρνουν πρὸς τὴν κακία, καὶ σπουδαιότεροι φαίνονται πῶς εἶναι καὶ

πὼς χαρά τους ἔχουν ν' ἀγωνίζωνται γιὰ τὴν ἀρετὴ. «Διότι—λέει— πρέπει καὶ αἰρέσεις νὰ ὑπάρχουν ἀνάμεσά σας, γιὰ νὰ γίνωνται ἔτσι μεταξύ σας φανεροὶ αὐτοί, ποὺ εἶναι ἀγωνιστὲς τῆς ἀλήθειας». Γιὰ τὸν λόγο λοιπὸν αὐτὸν ἐπέτρεψε καὶ στοὺς πονηροὺς νὰ ἐμφανίζωνται κι' αὐτοὶ στὴ μέση, γιὰ νὰ ξεχωρίζουν δηλαδὴ περισσότερο οἱ ἀγαθοί. Βλέπεις πόση μεγάλη ὠφέλεια προκύπτει; Ἀλλὰ τὸ κέρδος αὐτὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν γενναιότητα τῶν ἀγαθῶν. Γι' αὐτὸ θαυμάζουμε καὶ τὸν Νῶε· ὄχι γιὰ τὴν ἰσχύοντα δίκαιος, οὔτε καὶ τέλειος μονάχα, ἀλλ' ὅτι στὴν γενεάν ἐκείνη τὴν διστραμμένη καὶ τὴν φαύλη διαφύλαξε τὴν ἀρετὴ· σ' ἐποχὴ, ποὺ δὲν εἶχεν ἀπὸ πουθενά παράδειγμα ἀρετῆς· καὶ ὅταν ὅλοι τὸν προέτρεπαν πρὸς τὴν κακία.

* * *

Καὶ μάλιστα ἀνταπεξῆλθε, μ' ὄλητου τὴν δύναμη, ἐναντίον ἐκείνων, σὰν κάποιος ὁδοιπόρος ποὺ περπατεῖ σὲ κάποιο δρόμο, ἀντίθετα πρὸς τὸν κόσμον ποὺ βαδίζει πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση. Καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο δὲν εἶπε· «Ὁ Νῶε ὁ δίκαιος καὶ ὁ τέλειος», ἀλλὰ καὶ πρόσθεσε, «μέσα στὴ γενεά του», τὴν διστραμμένη καὶ ποὺ δὲν εἶχε καμμίαν ἐλπίδα νὰ διορθωθῇ, ποὺ δὲν εἶχε καμμιά παρουσία ἀρετῆς. Γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς λοιπὸν αὐτὸ ἦταν τὸ κέρδος τοὺς ἀπὸ τοὺς κκοὺς· ἔτσι καὶ τὰ δένδρα ποὺ δέρνονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους γίνονται ἰσχυρότερα. Ὑπάρχει ὅμως καὶ γιὰ τοὺς κακοὺς κέρδος ἀπὸ τὴν ἀνάμιξή τους μὲ τοὺς ἀγαθοὺς. Τοὺς ντρέπονται, τοὺς υπολογίζουν καὶ κοκκινίζουν ἀπέναντί τους· κι' ἂν δὲν ξεκόψουν ἀπὸ τὴν κακίαν, ὅμως ὅ,τι κάνουν, τὸ κάνουν κρυφά τους. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸ κέρδος, τὸ νὰ μὴν ἔχουν ἀποκοσιάν ὅταν παρανομοῦν, γιὰ τὴν ἡ ζωὴ τῶν ἄλλων εἶναι σὰν κατήγορος τῆς ἰδικῆς των παρανομίας. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέει γιὰ τὸν δίκαιο· «Βαρὺς εἶναι γιὰ μᾶς καὶ τὸν προσέχομεν» (Σοφ. β' 15). Καὶ δὲν εἶναι διόλου μικρὴ ἀφορμὴ γιὰ νὰ διορθωθῇ κανεὶς, τὸ νὰ δαγκάνεται ἀπὸ τὴν παρουσία του· γιὰ τὴν ἂν δὲν τοὺς ἐπηρέαζεν ἡ παρουσία τοῦ δικαίου, δὲν θὰ τὸν ξεστόμιζαν αὐτὸν τὸν λόγο. Τὸ νὰ ἐπηρεάζωνται ὅμως καὶ νὰ σφίγγεται ἡ συνείδησή τους ἀπὸ τὴν παρουσία ἐκείνου, δὲν θάτανε μικρὸ ἐμπόδιο, ἀπὸ νὰ μὴν κἀνῃ ἀδιάντροπο τὸ κακό. Βλέπεις πόσο κέρδος ὑπάρχει γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἀπὸ τοὺς κακοὺς, καὶ στοὺς πονηροὺς ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς; Γι' αὐτὸ καὶ δὲν τοὺς ἐχώρισεν ὁ Θεός, ἀλλὰ τοὺς ἀφῆκε ν' ἀνακατεύονται.

* * *

Τὸ ἴδιο ἔχω νὰ σᾶς ἐπαναλάβω καὶ γιὰ τὸν Διάβολο. Γιὰ τὴν γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα τὸν ἀφῆκε κι' αὐτὸν νᾶναι ἐδῶ, γιὰ νὰ σὲ κἀνῃ ἀνθε-

κτικώτερο, για ν' ἀναδείξει λαμπρότερο τὸν ἀθλητὴ, για νὰ εἶναι μεγαλύτερος ὁ ἀγώνας. "Ὅταν λοιπὸν λέη κάποιος, γιατί ὁ Θεὸς ἀφησεν ἀελεύθερο τὸν διάβολον;», αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τοῦ λές· ὅτι δηλαδὴ τοὺς ἄγρυπνους καὶ τοὺς προσεκτικούς ἔχι μονάχα δὲν τοὺς ἐβλάψε, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὠφέλησε, ἔχι βέβαια σύμφωνα μὲ τὴν προαίρεσή του ποὺ εἶναι κακὴ, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν γενναιότητα ἐκείνων, ποὺ μεταχειρίσθησαν ὅπως ἐταίριαζε τὴν κακία του. Ἐπειδὴ καὶ μὲ τὸν Ἰὼβ ἀναμίχθηκε μὲν, ἔχι ὅμως γι' αὐτό, για νὰ τὸν ἀναδείξει δηλαδὴ λαμπρότερον, ἀλλὰ για νὰ τὸν ὑποσκελίση. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι πονηρός, για τὴν τέτοια γνώμη του δηλαδὴ καὶ προαίρεσή του. Δὲν κατώρθωσε ὅμως νὰ βλάψῃ τὸν δίκαιον ἐκεῖνο· ἀλλὰ καὶ βγήκε κερδισμένος μᾶλλον ἀπὸ τὴν μάχη, πρᾶγμα ποὺ καὶ τ' ἀποδείξαμε· κι' ἔτσι καὶ ὁ διάβολος ἐφανέρωσε τὴν κακία του καὶ ὁ δίκαιος τὴν ἀνδρεία του. Ἀλλὰ καὶ ὑποσκελίζει πολλούς, λέει κάποιος. Ναί· χάρις ὅμως στὴν ἀδυναμία τους, κι' ἔχι χάρις στὴ δύναμή του· κι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τ' ἀποδείξαμεν ὡς τώρα μὲ πολλὰ παραδείγματα.

* * *

Διόρθωσε λοιπὸν καὶ δυνάμωσε τὴν δική σου τὴν γνώμη, καὶ ποτὲ δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ σὲ βλάψῃ κανεὶς. Ἀλλὰ καὶ θὰ κερδίσης πολὺ μεγάλα κέρδη, κι' ἔχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τοὺς κακοὺς. Γιατί, ὅπως προανέφερα, ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους νὰ ζοῦν ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον, καὶ μάλιστα οἱ ἀγαθοὶ μαζὶ μὲ τοὺς κακοὺς, για νὰ μπορέσουν νὰ τοὺς μετακινήσουν κι' ἐκείνους πρὸς τὴν δική τους ἀρετή. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέει ὁ Χριστὸς στοὺς μαθητὲς του· «Ὡμοιωθῆ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν γυναίκα, ἣτις λαβοῦσα ζύμη ἐκρυφεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία» (Ματθ. ιγ', 33). Ἐμοίωσε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ μιὰ γυναῖκα, ποὺ πῆρε προζύμι καὶ τώκρυψε σὲ τρία κιλά ἀλευριοῦ. Ὡστε οἱ δίκαιοι ἔχουν τὴν δύναμη τοῦ ζυμαριοῦ, για νὰ μπορέσουν νὰ μετακινήσουν τοὺς κακοὺς πρὸς τὴ δική τους καλωσύνη. Ἀλλὰ οἱ δίκαιοι εἶναι λιγοστοί, ὅπως βέβαια καὶ τὸ προζύμι εἶναι μικρό. Σὲ τίποτα ὅμως δὲν παραβλάπτει ἡ μικρότητά του τὸ ζύμμα καὶ ἡ μικρὴ ἐκείνη ποσότητα κάνει μὲ τὴν ἐνωτικὴ τῆς δύναμη ὀλόκληρο τ' ἀλεύρι νὰ μετατρέπεται πρὸς τὴ δική τῆς ποιότητα. Παρόμοια καὶ ἡ δύναμη τῶν δικαίων ἀνθρώπων δὲν βρίσκεται στὴν ποσότητα τοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλὰ ἔχει τὴν δύναμή τῆς στὴν χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δώδεκα ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι. Εἶδες πόσο μικρὴ ἦταν ἡ ζύμη; Ὅλη ἡ Οἰκουμένη ἦταν βυθισμένη στὴν ἁμαρτία. Εἶδες πόσο πολὺ ἦταν τὸ ἀλεύρι; Κι' ὅμως οἱ δώδεκα ἐκεῖνοι κατώρθωσαν νὰ μετατρέψουν ὀλόκληρη τὴν Οἰκουμένη πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των. Ἡ ζύμη καὶ τὸ ἀλεύρι εἶχαν τὴν ἴδιαν ὑπόσταση, δὲν εἶχαν ὅμως καὶ τὴν

ἴδια ποιότητα. Καί γι' αὐτὸ ἀφῆκε τοὺς κακοὺς ἀνάμεσα στοὺς δίκαιους, γιὰ νὰ μπορέσουν, ὅπως ἔχουν τὴν ἴδιαν ὑπόσταση μὲ τοὺς δίκαιους, ἔτσι ν' ἀποκτήσουν καὶ τὴν ἴδια προαίρεση.

* *

Αὐτὰ νὰ θυμᾶσθε· μ' αὐτὰ ν' ἀποστομώνετε τοὺς ἀδιάφορους, τοὺς ἀνάμελους, τοὺς ἄκηρῶτερους, αὐτοὺς ποὺ πισωπλατίζουν πρὸς τοὺς κόπους γιὰ τὴν ἀρετὴν, αὐτοὺς ποὺ ἀσεμνολογοῦν γιὰ τὸν κοινὸ μας Δεσπότη: « Ἀμάρτησες—λέει—ἡσύχασε· μὴν προσθέτης καὶ δευτέρα χειρότερην ἀμαρτία» (Σειρ. κα', 1). Δὲν εἶναι τόσο φοβερὸ τὸ ν' ἀμαρτήσῃ κανεὶς, ὅσο εἶναι τὸ νὰ κατηγορῆς τὸν Κύριόν μας ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀμαρτία. Φρόντισε νὰ μάθῃς τὸν αἴτιο τῆς ἀμαρτίας, καὶ κανέναν ἄλλο δὲν θὰ βρῆς, παρὰ τὸν ἑαυτὸ σου ποὺ ἀμάρτησε. Εἶναι ἀνάγκη νάχωμε παντοῦ προαίρεσην ἀγαθὴν. Σὰς τῷδειξα αὐτό, ὅχι μὲ σκέτα λόγια, ἀλλὰ μὲ τὸ παράδειγμα κι' ἄλλων ἀνθρώπων ὅπως ἐσύ καὶ ποὺ ζοῦν στὸν κόσμον μας αὐτόν. Αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν νὰ μεταχειρίζεσαι κι' ἐσύ ὁ ἴδιος· ἔτσι θὰ μᾶς κρίνῃ κι' ὁ κοινὸς μας Δεσπότης. Μάθετε αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς ἀπόδειξης καὶ κανένας δὲν θάχῃ τὴν δύναμιν νὰ μᾶς βλάψῃ. Ἄσωτεύει τυχὸν κάποιος; Δεῖξέ του κάποιον ἄλλον ποὺ ζῆ μὲ σωφροσύνη. Εἶναι ἄλλος πλεονέκτης κι' ἄρπαγος; Δεῖξέ του ἄλλον, ποὺ κάνει ἐλεημοσύνας. Ζῆ ἄλλος μέσα στὸν φθόνον καὶ στὴ βασκανίαν; Δεῖξέ του αὐτόν, ποὺ εἶναι ἐλευθερωμένος κι' ὀλοκάθαρος ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό. Εἶναι αἰχμάλωτος ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ; Παρουσίασέ του αὐτόν ποὺ ζῆ σὰν φιλόσοφος.

* *

Γιατὶ δὲν πρέπει ν' ἀνατρέχωμε στὶς παλαιᾶς μονάχα ἱστορίες, ἀλλὰ νὰ παίρνωμε παραδείγματα καὶ ἀπὸ τὴν σύγχρονή μας ζωὴν· γιατί καὶ σήμερον, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι λιγώτερα ἀπὸ πρὶν τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς. Εἶναι τυχὸν κάποιος ἄπιστος καὶ νομίζει πὼς λένε ψέματα οἱ Γραφεῖς; Δὲν πιστεύει πὼς ὁ Ἰὼβ ἦτανε τέτοιος; Δεῖξέ του κάποιον ἄλλον ἄνθρωπον ποὺ μιμεῖται τὸν δίκαιον ἐκεῖνον. Παρόμοια θὰ κρίνῃ κι' ἐμᾶς ὁ Κύριος· θὰ βάλῃ νὰ σταθοῦν ἐμπρὸς του σύνδουλοι μὲ συνδούλους, καὶ δὲν θ' ἀποφασίσῃ μονάχος του καὶ κατὰ τὴν κρίσιν του· γιὰ νὰ μὴν ἀρχίσῃ νὰ λέῃ πάλιν κανεὶς, ὅπως ἐκεῖνος ὁ ὑπηρέτης ποὺ τοῦ ἐμπιστεύτηκαν ἓνα τάλαντον, κι' ἀντὶ ν' ἀποδώσῃ τὸ τάλαντον, ἄρχισε νὰ κατηγορῆ «ὅτι εἶσαι σκληρὸς» (Ματθ. Κ', 24). Κι' ἐνῶ θάπρεπε ν' ἀναστενάξῃ, ἐπειδὴ δὲν ἐδιπλασίασε τὸ τάλαντον, ἔκαμε τὴν τιμωρίαν του σκληρότερην, πρόσθεσε στὴν τεμπελιά του καὶ τὴν κατηγορίαν του κατὰ τοῦ Κυρίου του. Γιατὶ τί εἶπε; «Σὲ ἤξερον πὼς εἶσαι σκληρὸς». Ὡ

ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Ὁ ἀπόστολος τῶν ἔθνῶν.

Ὁ τίτλος ταιριάζει καὶ ἀνήκει ἐπίσης σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὅλοι κήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιο ἀδιάκριτα σὲ κάθε λαό, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη... διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (Ματθ. κη' 19, 20). Προσιδιάζει ὅμως στὸν Ταρσέα Παῦλο διὰ δυὸ λόγους: Πρῶτα, γιατί αὐτὸς ἀνοίξε τὸν δρόμο τοῦ Εὐαγγελίου στὰ ἔθνη, δηλαδὴ τοὺς ἐκτὸς τοῦ Ἰσραὴλ λαούς. Καὶ ὕστερα, γιατί κανεὶς ἄλλος Ἀπόστολος δὲν ἔδρασε τόσο ἐτεταμένα στὴν οἰκουμένη.

Ὁ Παῦλος ἦταν «Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων» (Φιλιππ. γ' 5), πρὶν δὲ γνωρίσῃ τὸν Χριστὸ μπροστὰ στὶς πύλες τῆς Δαμασκοῦ, κατεδίωκε τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ φανατικὴ προσκόλλησι πρὸς τὴν πάτρια θρησκεία. Κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους δὲν εἶχε τὴ δική του ἀπεριόριστη καὶ φλογερὴ ἀφοσίωσι στὴ Συναγωγὴ καὶ δὲν ἦταν ὅπως αὐτὸς δεμένος ψυχικὰ μαζί της. Καὶ ὅμως, ὄχι μονάχα τὴν παράτησε γιὰ νὰ δοθῇ στὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ εἶδε τὴν Ἐκκλησίαν σὰν μητέρα ὅλων τῶν ἀνθρώπων, σὰν λαὸ τοῦ Θεοῦ ἀποτελούμενο ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς.

Τύποι καὶ οὐσία.

Ὅ,τι συνέβαινε στὴ Συναγωγὴ, συμβαίνει καὶ στὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπάρχουν καὶ ἐδῶ ψυχὲς ποὺ δὲν καταλαβαίνουν τὸ ἀληθινὸ νόημα τῶν τύπων καὶ γιὰ χάρι τοῦ γράμματος καταπατοῦν τὸ πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ὑπόληψη πρὸς τὴν ὄντολογικὴ καὶ προοριστικὴ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. «Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον» (Μάρκ. β' 27).

ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, καὶ ἀγνώμονα καὶ ὀκνηρέ· ἐνῶ τὸ χρέος σου ἤτανε νὰ κατηγορῆς τὴν ὀκνηρία σου καὶ νὰ κάνης κάπως ἐλαφρότερη τὴν ἁμαρτία σου τὴν πρώτη, σὺ μὲ τὸ νὰ μετατοπίζης τὴν κατηγορίαν ἐπάνω στὸν Κύριόν σου, ἀντὶ νὰ διπλασιάσης τὸ τάλαντο, ἐδιπλασιάσας τὴν ἁμαρτία σου!

(Συνεχίζεται)

Ἀπόδοσις ΑΝΘΙΜΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΤΗ

Ὁ τύπος ἐξυπηρετεῖ τὸν ἄνθρωπο, ἔχει ὀρισθῆ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου. Χάριν τοῦ τύπου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκβιασθῆ καὶ νὰ ἐξευτελισθῆ ὁ ἄνθρωπος. Κριτήριον τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν τύπων εἶναι ἡ διαφύλαξις καὶ ἡ ἐξαρση τῆς ἀξίας ἀνθρώπου. Ὁ εὐαγγελικὸς ἀνθρωπισμὸς εἶναι κάτι πού ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ καλλιεργῆ ἔντονα καὶ φωτεινὰ στὴ συνείδησή της καὶ στὴν πράξιν της.

Μάθημα ἀπὸ τὸν Ἰώβ.

Πολλοί, γιὰ χάριν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, τῆς ὁμορφιάς του καὶ τῶν ἀγαθῶν του, ἀρνοῦνται τὸν Δημιουργό του καὶ τὸ ἅγιον θέλημά του. Ὁ Ἰώβ, στερημένος ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ αὐτά, μένοντας ὁμως ἐνωμένος μετὰ τὸν Θεό, μιᾶς γι' αὐτὰ μετὰ τὴν ἀνεση καὶ τὴν ποίησιν ἐκείνη, πού συνήθως τις περιμένει κανεὶς ἀπὸ ὅποιον ἔχει τὰ καλὰ τοῦ κόσμου. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος χάσῃ κάτι πολὺτιμον στὴ ζωὴ του ἐδῶ κάτω — τοῦ πεθάνῃ κάποιον ἀκριβὸ πρόσωπον, τοῦ ἐξανεμισθῆ ἢ περιουσία, τὸν βροῦν ἀρρώστειες καὶ ἄλλα ἀνάλογα δεινὰ — παθαίνει, ἅς τὴν ποῦμε ἔτσι, μιὰ «ἀπογοήτευσιν» ἀπέναντι στὴν ὁμορφίαν τῆς δημιουργίας, πού τὸν περιβάλλει. Δὲν ἔχει πιά ψυχικὴ διάθεσιν νὰ δῆ, νὰ θαυμάσῃ καὶ νὰ ὑπομνηματίσῃ ποιητικὰ τὸ κάλλος τῆς φύσεως. Ὁ Ἰώβ ὁμως, ὅπως βλέπουμε στὰ ὅσα λέγει, βρίσκεται σὲ ἀντίθετη κατάστασιν. Ἐχοντας χάσει τὰ παιδιὰ του, τὸ βίος του, τὴν ὑγείαν του, τὴ συμπὸνια τῶν ἀνθρώπων, στηρίζει τὴν ψυχὴν του στὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεό, ἀναγόμενος σ' Αὐτὸν μέσ' ἀπὸ τὴν στοργικὴν, παρηγορητικὴν καὶ ἐξυψωτικὴν παρατήρησιν τῶν θαυμασίων τῆς δημιουργίας. Ὁλος ὁ κόσμος ἔτσι εἶναι δικὸς του, γιὰτὶ δικὸς του εἶναι καὶ ὁ Θεός. Μονάχα ὅποιος κατέχει τὸν Θεὸν στὴν καρδίαν του κατέχει καὶ τὸν κόσμον, ἔστω καὶ ἂν τίποτε δὲν τοῦ ἀνήκει στὴ γῆ σύμφωνα μετὰ τὴν ἄθεον λογικὴν.

Ἡ νόμιμη ἄθλησις.

Τὰ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα, ὡς γνωστὸν, διέπονται ἀπὸ ὀρισμένους κανόνες, πού μετὰ τὴν τήρησίν των καὶ μόνον ἀναγνωρίζονται οἱ ἐπιδόσεις ὧν μετέχουν σ' αὐτά. Ἡ Γραφή, μιλώντας γιὰ ἓνα ἄλλο στίβον καὶ γιὰ ἄλλα σκάμματα, χρησιμοποιοῦ ἓνα παραλληλισμὸν γιὰ νὰ διδάξῃ, ὅτι ἡ ἐπίδοσίν μας στὴν ἀρετὴ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεὸν Ἀθλοθέτη μετὰ

μιὰ ἀνάλογη προϋπόθεση: ὅτι ἡ προσφορά μας, ὁ κόπος μας, ὁ ἀγὼν μας πραγματοποιοῦνται μέσα στὰ πλαίσια τοῦ θείου θελήματος, σύμφωνα μὲ τοὺς εὐαγγελικοὺς κανόνες. Αὐτὴ μονάχα ἡ νόμιμη ἀθλήση στεφανώνεται (Β' Τιμ. β' 5).

«Τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω».

Γιὰ νὰ ὑπάρξῃ ἀληθινὴ μετάνοια, χρειάζεται μιὰ διπλὴ γνώση. Πρέπει κανεὶς νὰ ἔχῃ γνωρίσει τὸν Χριστὸ καὶ νὰ ἔχῃ γνωρίσει ἐπίσης τὶς ἀμαρτίες του. Τὸν μὲν Κύριον ἔτσι θὰ τὸν ποθήσῃ καὶ θὰ κάνῃ τὸ πᾶν γιὰ νὰ ἐνωθῇ μαζί του. (Ὁ Χριστὸς εἶναι «τῶν ἐφετῶν ἢ ἀκρότης», ὅπως φάλλει ἡ Ἐκκλησία, δηλαδὴ τὸ ποθητότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ποθητά. Τὴν δὲ ἀμαρτία ἔτσι θὰ τὴ βδελυχθῇ καὶ θὰ κάνῃ τὸ πᾶν γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπ' αὐτή. Χωρὶς τὴν φωτεινὴ συναίσθηση ὅλης μας τὴν ἀμαρτωλότητος, εἶναι ἀδύνατο νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸ κακό, εἶναι ἀδύνατο νὰ πραγματοποιήσουμε τὴ μετάνοια. Καὶ γενικὰ, χωρὶς νὰ ξέρουμε τί εἶναι καλὸ καὶ τί εἶναι κακό, δὲν μπορούμε νὰ εἴμαστε χριστιανοὶ ἀληθινοί. Πόσες καὶ πόσες ψυχές, ἀλλοίμονο, δὲν μένουν σὲ διάφορες ἀμαρτίες μὴν ἔχοντας πλήρη καὶ ξεκάθαρη αὐτὴ τὴ διπλὴ γνώση! Ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι οἱ πηγές της.

«Ἐπὶ τῷ ρήματί σου».

Ἄκαρπο στάθηκε τὸ ὀλονύχτιο ψάρεμα. Ἄλλὰ ὁ Πέτρος ξαναρρίχνει τὰ δίχτυα ὅταν τοῦ τὸ πρόσταξε ὁ Χριστὸς. Καὶ τὰ δίχτυα, τώρα, γεμίζουν ἀλίευμα. Ἡ προθυμία τοῦ Πέτρου δὲν ἀνταποκρίνεται στὴ λογικὴ καὶ τὴν πείρα. Αὐτὲς τοῦ λένε ὅτι θὰ ἔκανε κάτι τὸ μάταιο. Ἀνταποκρίνεται στὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ: «Ἐπὶ τῷ ρήματί σου, χαλάσω (θὰ ρίξω) τὸ δίκτυον» (Λουκ. ε' 5). Μιὰ καὶ τὸ εἶπες σύ, Κύριε, θὰ τὸ κάνω. Εἶναι περιπτώσεις ποὺ καλούμαστε ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ κάνουμε κάτι, ἐνῶ ἡ λογικὴ καὶ ἡ πείρα μᾶς τὸ παρουσιάζουν προκαταβολικὰ καταδικασμένο σὲ ἀποτυχία. Ἄλλὰ ἂν τὸ κάνουμε μὲ πίστη στὸν Κύριο, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι ἡ δύναμή του καὶ ἡ χάρις του μποροῦν νὰ διαψεύσουν τὴ λογικὴ καὶ τὴν πείρα. Ἄς ἀκοῦμε πρῶτα τὴ δικὴ του φωνὴ ἀπὸ κάθε ἄλλη. «Πιστὸς ὁ λόγος», γράφει ὁ Παῦλος (Τίτ. γ' 8). Δὲν μᾶς διαψεύδει ποτέ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον Ἀθηνῶν, Σίνα 29, Ἐνταῦθα. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Κύριον Ἀλιμπράντην Θεολόγον, Ἐρνέστ Μπέρδιν 17, Ρόδον. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Σπυρίδωνα Στρατᾶκον, Σκουτᾶριον Λακωνίας. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Ἱεροσπουδαστὴν Νικόλαον Καραλήν, Ἀβέρωφ 2, Μυτιλήνην. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Centro de Estudios Orientales Claudio Coello 129, Madrid 6. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Αἰδεσιμώτατον Πολίτην Δημοσθένην, Ἡλιδος 12, Ἐνταῦθα. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Σπηλιόπουλον Βασίλειον, Ἀγ. Μαρτίαν Ἡλιουπόλεως. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Παρθένιον Καμπούρογιάννην, Ἱερὰν Μονὴν Πάτριου. Ἐπιστολὴ σας ἐλήφθη καὶ εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν πληροφορίαν, ἧτις μᾶς παρεσχέθη σχετικῶς μετὰ τὴν ἀποσταλείσαν ἡμῖν παρ' ὑμῶν ἐπιταγήν. — Αἰδεσιμώτατον Χρυσάφην Ἀλκιβιάδην, Λένορμαν 256, Ἐνταῦθα. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Γεώργιον Καραμπελεάν, Ἰ.Ν. Ἀγ. Γεωργίου, Ἐλευθερουπόλεως Ν. Ἰωνίας. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο καὶ σᾶς ἀπεστάλησαν τὰ ἀπὸ 1/5/68 ἐκδοθέντα τεύχη. — Αἰδεσιμώτατον Ὁμηρον Μόντινον, Σαχτούρη 7, Νίκαιαν Πειραιῶς. Ἐνεγράφητε καὶ σᾶς ἀπεστάλησαν τὰ ἀπὸ 1/1/68 ἐκδοθέντα τεύχη. — Κύριον Βασιλαράν Χρηστον, Ταξιάρχων 53, Τρίπολιν. Ἐνεγράφητε καὶ σᾶς ἐπεστάλησαν τὰ ἐκδοθέντα τεύχη ἀπὸ 1/1/68. — Ἱερὸν Ναὸν Ἀγ. Δημητρίου, ταχυδρομεῖον Ζίτσης Ἰωαννίνων. Ἀλλαγὴ ταχυδρομικοῦ γραφείου ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Χριστοδουλήν Παῦλον, Κ. Ἀχαΐαν Πατρῶν. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Γεν. Ἐπιτελεῖον Ἐθν. Φρουρᾶς, 7ον Ἐπιτελικὸν Γραφεῖον, Λευκωσίαν. Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. Φ. 0.91/1/111562/2-8-68, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἀπεστάλησαν τὰ ἐκδοθέντα ἀνάτυπα τοῦ Περιδικιοῦ διὰ τὸν ἐμπλουτισμὸν τῆς Βιβλιοθήκης σας. Ὡσαύτως γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ σᾶς ἀποστέλεται καὶ τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» μετὰ τοῦ παραρτήματος «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ». — Αἰδεσιμώτατον Κεφάλαν Παναγιώτην, Καρδάμυλα Χίου. Ὁ τόμος τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ» 1967 χαρτόδετος κοστίζει 50 δρχ. καὶ ἀποστέλεται ἅμα τῇ λήψει τῆς ἀξίας τοῦ ἐλεύθερου ταχυδρομικῶν τελῶν. — Αἰδεσιμώτατον Νικόλαον Μελετιόκοτσίδην, Παπακυριαζῆ 16, Θεσσαλονίκην. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Σωτήριον Μαυρασιάδην, Βασιλ. Κων/νου 33, Πειραιᾶ. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Κώσταν Κων/νον, Νεοχωράκιον Ἄρτης. — Αἰδεσιμώτατον Χρηστον Γεράμανλήν, Καβησὸν Φερρών Ἐβρου. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Ἱερὰν Μητρόπολιν Σερρών καὶ Νιγρίτης. Ἐλήφθησαν τὰ ὑπ' ἀριθμ. 1.144 καὶ 1.672/68 ἔγγραφα ὑμῶν ἀφορῶντα α) τὸν διορισμὸν τοῦ Αἰδεσιμωτάτου Γεωργίου Ἐμμανουὴλ Ναραβελάκη καὶ β) τὴν παῦσιν τοῦ Αἰδεσιμωτάτου Δημητρίου Χατζούδη. Κατόπιν τούτων προέβημεν εἰς τὴν ἐγγραφὴν καὶ διαγραφὴν εἰς τὰ ἡμέτερα συνδρομητολόγια. — Αἰδεσιμώτατον Λαμπρόπουλον Γεώργιον, Ἰ.Ν. Ἀγ. Τριάδος Ἀμπελοκήπων, Ἐνταῦθα. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Βασίλειον Κιουμουρτζίδην, Ἰ.Ν. Εὐαγγελιστρίας Σιδηροκάστρου. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Πρεσβύτερον Παντελίδην Εὐστάθιον, Ἰ.Ν. Παναγίας Λοαδηγητρίας, Θεσσαλονίκην. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένε-

το. — Κύριον Κωνσταντῖνον Παπουλίδην, Γ. Χαράλαμπος Κυπρίου 7, Θεσσαλονίκη. Σᾶς ἀπεστάλη τὸ ζητηθὲν τεύχος εἰς ἀντικατάστασιν. — Κύριον Ξυλᾶν Ἀντωνίων, Ἰθάκης 25, Ἐνταῦθα. Ἐνεγράφητε. — Πρεσβ. Στέφανον Ἀναγνωστόπουλον, Ἰ.Ν. Ἀγ. Βαρβάρας Ἀμφιάλης Πειραιῶς. Ἀπεστάλησαν ὑμῖν τὰ ζητηθέντα τεύχη. — Ἰερὸν Νάον Ἀγίου Νικολάου, Συνουκισμοῦ Ἀξιοῦ, Θεσσαλονίκης. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Βιβλιοθήκην Κονίτισης. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Αἰδεσιμώτατον Δινοξυλάκην Μιχαήλ, Ἐλευθερίου Βενιζέλου 75, Πειραιᾶ. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Βασίλειον Παπανῆκον, Σβορόνων 4, Πειραιᾶ. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Γεώργιον Ποζιόπουλον, Ἰ.Ν. Τιμίου Σταυροῦ Φαρσάλων Λαρίσης. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Σωτήριον Δ. Καλοδήμον, Ἐφημέριον Ἀγ. Ἀδριανοῦ Δρεπάνου Ἀργολίδος. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Δημήτριον Βλάχον, Ἐφημέριον Ἀγίας Αἰκατερίνης Στυλίδος. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Καλομοίραν Καλαμπάκην, Σωτήριον Καλαμπάκας. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Ἀρχιμανδρίτην Κωνσταντῖνον Π. Οἰκονόμου, Μητροπολίτου Νεοφύτου 4, Πάτρας. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο καὶ σᾶς ἀπεστάλησαν τὰ ζητηθέντα τεύχη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Συμπόσιον Πατέρων. Οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες. Εἰσαγωγή - Κείμενον - Σχόλια. — **Ἐπίκαιρα**: Ἡ ἐκφώνησις τοῦ Εὐαγγελίου. — Σχεδὸν ὁ μόνος... — **Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου**, Ἐκκλησία καὶ Κινηματογράφος. — **Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Ἡ συνεργασία κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐν τῇ ἐνοριακῇ ζωῇ (Γ'). — **Ἀρχιμ. Ἀντωνίου Ρωμαίου**, Ἄριστος συνδυασμός. — **Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου**, Ἐπιτάφιος στὸ Μεγάλον Βασίλειον. Ἀπόδοσις **Θεοδόση Σπεράντσα**. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις πρὸς λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Ἐκλεκτὲς σελίδες ἀπὸ τὸν Ἱερὸν Χρυσόστομον**, Ἡ ἀπροσεξία καὶ ἡ ἀμέλεια ὁδηγοῦν στὴν κακία καὶ ἡ προσοχὴ καὶ ἡ ἐπιμέλεια στὴν ἀρετή. Ἀπόδοσις **Ἀνθίμου Θεολογίτη**. — **Βασ. Μουστάκη**, Στὸ περιθώριον τῆς Ἀγίας Γραφῆς. — **Ἀλληλογραφία**.

Τύποις: ΤΣΙΡΩΝΗ (Μονοτυπικὰ Συγκροτήματα)
Ὁδὸς Λένορμαν 185, Ἀθήναι — Τηλέφ. 530.318.

Ἑπεύθυνος Τυπογραφείου: Δημήτριος Β. Δεσποτάκης
Λεωφόρος Ἡρώων 26, Περιστέρι